

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський державний університет імені Петра Могили

Сорока С. В.

ГАЛУЗЕВІ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Методичні рекомендації з дисципліни
для підготовки магістрів
за спеціальністю 8.15010002 «Державна служба»

Випуск 222

Миколаїв – 2014

УДК 35.061.1ЄС
ББК 66
С 65

Рекомендовано до друку вченою радою ЧДУ ім. Петра Могили як методичний посібник для підготовки магістрів за спеціальністю 8.15010002 «Державна служба» (протокол № 5 від 17 січня 2014 року)

Рекомендовано до друку Радою Інституту державного управління ЧДУ ім. Петра Могили (протокол № 4 від 27 грудня 2013 року)

Рецензенти:

Багмет М. О. – доктор історичних наук, професор;

Шевчук О. В. – доктор політичних наук, професор;

Палагнюк Ю. В. – кандидат політичних наук, доцент.

С 65

Сорока С. В.

Галузеві політики Європейського Союзу : методичні рекомендації з дисципліни для підготовки магістрів за спеціальністю 8.15010002 «Державна служба» / С. В. Сорока. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – 64 с. – (Методична серія ; вип. 222).

Методичні рекомендації містять програму дисципліни, плани лекцій і семінарських занять, питання для самостійної роботи магістрантів і підготовки до заліку, модульні та домашні контрольні роботи для проміжного та підсумкового контролю знань, список рекомендованої літератури та словник базових термінів. Призначено для викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, а також слухачів системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

УДК 35.061.1ЄС
ББК 66

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
Тематичний план	6
Зміст лекційних занять	7
Плани семінарських занять	9
Самостійна робота студентів	17
Питання до модульної контрольної роботи	26
Підсумковий контроль знань	28
Список рекомендованої літератури	30
Словник базових термінів	40

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Значення навчальної дисципліни в реалізації освітньо-професійної програми підготовки магістрів державної служби:

Курс «Галузеві політики ЄС» розраховано на студентів, які навчаються за спеціальністю 8.15010002 «Державне управління». Він зосереджується на вивченні характерних рис та особливостей основних галузевих політик Європейського Союзу: торгової, сільсько-господарській, конкурентній, екологічній, соціальній тощо. Питання реалізації спільних політик ЄС вивчаються у зв'язку з можливостями їх застосування в державно-управлінській діяльності та участі України в європейських інтеграційних процесах. Актуальність вивчення дисципліни визначається необхідністю врахування державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування наслідків реалізації спільних політик в ЄС та механізмів їх удосконалення в Україні.

Структура та зміст курсу розроблено з урахуванням сучасних даних про Європейський Союз, що містяться в дослідженнях зарубіжних і вітчизняних науковців, аналітичних матеріалах дослідницьких організацій та експертів на основі функціонально-методичних вимог, що висувуються до навчальних та робочих програм.

Курс забезпечує:

- усвідомлення державними службовцями необхідності здійснення своєї повсякденної діяльності з урахуванням європейської інтеграції як вектору зовнішньої політики України;
- покращення фахової підготовки державних службовців із питань європейської інтеграції з метою вдосконалення їхньої професійної кваліфікації задля забезпечення ефективного виконання завдань із реалізації Плану дій Україна – ЄС;
- набуття державними службовцями вмінь та навичок щодо забезпечення на регіональному рівні стратегічних напрямків інтеграції України до ЄС на основі системного аналізу й комплексного підходу щодо оцінювання процесу розвитку відносин Україна – ЄС.

Мета дисципліни – удосконалити теоретичні знання та практичні вміння реалізації спільних політик Європейського Союзу за допомогою аналізу зарубіжного досвіду, використовуючи методи порівняльного аналізу.

Основні завдання дисципліни:

- удосконалити практичні навички проведення порівняльного аналізу спільних галузевих політик ЄС з аналогічними політиками в

Україні та підготовки пропозицій щодо підвищення ефективності функціонування механізму їх здійснення з урахуванням національних особливостей;

- розвинути здатність оцінювати наслідки впливу зазначених політик на виробників у країнах, що розвиваються, і, зокрема, на вітчизняного виробника, споживача та політику уряду України;
- удосконалити вміння критичного аналізу пропонованих проектів реформ щодо галузевих політик та оцінки їхнього впливу на процес європейської інтеграції;
- розвинути навички підготовки практичних рекомендацій щодо вибору ефективних інструментів і варіантів здійснення галузевих політик на основі методів порівняльного аналізу стану національних ринків, рівня лібералізації економіки.

Форми вивчення дисципліни: лекції, семінарські заняття, індивідуальні завдання, самостійна робота, контрольні завдання. Технічні засоби навчання використовуються під час усіх форм занять згідно з рекомендаціями предметно-методичної комісії. У процесі вивчення дисципліни використовується кредитно-модульна технологія, за якою студенти опановують матеріал по одному змістовному модулю.

Лекційне подання матеріалу проводиться з широким використанням проблемно-діяльнісного підходу, що сприяє глибокому засвоєнню знань і формуванню творчого професійного мислення в майбутніх фахівців.

На семінарських заняттях, які мають проблемно-пошуковий і практично-творчий характер, студенти вирішують теоретичні та практичні завдання, розвивають мислення, поглиблюють і розширюють знання, висувають і відстоюють свою точку зору, пропонують та обґрунтовують шляхи їх вирішення.

Під час виконання індивідуальних завдань студенти, за допомогою викладача, розв'язують складні проблеми і незрозумілі питання, обговорюють нові підходи практичного застосування отриманих знань у ході професійної діяльності.

Самостійна робота планується як форма організації навчального процесу, що має на меті надати допомогу в самостійному вивченні запропонованої літератури з метою пошуку відповідей на проблемні питання курсу, виконання практичних завдань курсу.

Форми контролю – поточний, модульний, підсумковий.

Поточний контроль ґрунтується на системі оцінки успішності студентів і проводиться на семінарських заняттях: опитування, реферати, опрацювання наукових статей, домашні та модульні контрольні роботи.

Підсумковий контроль – у вигляді заліку (2 години), який проводиться наприкінці навчального курсу.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Теми	Усього годин	З них			
			аудиторні		позааудиторні	
			Лекції (год.)	Семинарські (год.)	Індивідуальна робота (год.)	Самостійна робота (год.)
Модуль: Галузеві політики Європейського Союзу						
1	Торгова політика ЄС	9	2	2		5
2	Єдина аграрна політика ЄС: шляхи становлення та принципи функціонування	8	2	1		5
3	Екологічна політика Європейського Союзу	7	2	1		4
4	Міграційна політика Європейського Союзу	7	2	1		4
5	Регіональна політика Співтовариства	9	2	2		5
6	Соціальна політика ЄС	8	2	1		5
7	Спільна зовнішня політика та політика безпеки	7	2	1		4
8	Співробітництво у сфері внутрішніх справ та юстиції	7	2	1		4
	Домашня контрольна робота	4				4
	Модульна контрольна робота	6				6
	Усього годин	72	16	10		46

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Модуль: Галузеві політики Європейського Союзу

Тема 1. Торгова політика ЄС

Загальна характеристика, цілі та основні принципи єдиної торгової політики. Компетенція органів ЄС у формуванні та реалізації єдиної торгової політики. ЄС і СОТ. Інструменти єдиної торгової політики. Формування митного союзу. Система регулювання зовнішньої торгівлі (Єдиний митний тариф, основні принципи застосування кількісних обмежень, практика застосування антидемпінгових заходів). Уніфікація митних правил у рамках ЄС. Специфіка єдиної торговельної політики ЄС щодо основних торгових партнерів (США, Японія, країни Середземномор'я, Китай, держави Латинської Америки, Росія). Значення єдиної торговельної політики для розвитку європейської інтеграції.

Тема 2. Єдина аграрна політика ЄС: шляхи становлення та принципи функціонування

Історичні віхи розвитку аграрної політики ЄС. Основні елементи єдиної аграрної політики ЄС. Організація ринків та підтримка цін на сільськогосподарську продукцію. Виплати сільськогосподарським виробникам. Контроль за виробництвом продукції. Експортні субсидії. Структурна політика та фінансування ЄАП. Сучасні новації в ЄАП.

Тема 3. Екологічна політика Європейського Союзу

Національні пріоритети і національні політики країн-членів ЄС у галузі екології. Етапи формування екологічної політики Європейського Співтовариства. Основні принципи та напрями екологічної політики ЄС. Екологічна політика ЄС у галузі відходів, води, повітря, ґрунту. Взаємозв'язок екологічної політики з іншими напрямками політики ЄС. Основні програми дій в галузі охорони навколишнього середовища та інструменти їх реалізації. Ефективність екологічної політики ЄС.

Тема 4. Міграційна політика Європейського Союзу

Міграційна ситуація в Європі в 1950-1970-і роки. Формування основ міграційного законодавства в період становлення Європейських Співтовариств. Виникнення й діяльність міждержавних груп із вироблення основних напрямів міграційної політики ЄС. Розвиток співробітництва держав-членів Європейського Союзу в галузі

правосуддя та внутрішніх справ. Формування єдиного європейського законодавства в галузі регулювання міграційних процесів.

Тема 5. Регіональна політика Співтовариства

Етапи розвитку регіональної політики ЄС. Сутність регіональної політики ЄС, принципи, передумови та напрями її реалізації. «Європа регіонів». Політика добросусідства. Типологія внутрішніх регіонів країн ЄС. Адаптивні регіональні моделі країн Центральної Європи. Особливості політики набуття членства та місця України в системі регіональної політики ЄС та євроінтеграційних процесів.

Тема 6. Соціальна політика ЄС

Основні галузі та принципи реалізації соціальної політики ЄС. Європейська соціальна хартія. Визначення напрямів соціальної політики відповідно до потреб громади. Європейський Союз: працевлаштування і соціальна політика. Європейська трудова стратегія. Європейський соціальний фонд. Система соціального захисту в ЄС. Політика ЄС у галузі рівності прав чоловіків та жінок. Боротьба з дискримінацією та соціальною виключеністю.

Тема 7. Спільна зовнішня політика та політика безпеки

Еволюція спільної зовнішньої політики та політики безпеки. Основні цілі та принципи зовнішньої політики. Органи управління і реалізації Європейської політики безпеки та оборони. Військовий комітет. Військовий штаб. Оперативні штаби (центри) ЄС. Європейське командування повітряним транспортом. Європейське оборонне агентство (ЄОА). Супутниковий центр Європейського Союзу (СЦЄС). Європейський коледж безпеки і оборони (ЄКБО). Інститут дослідження проблем безпеки ЄС (ІДПБ).

Тема 8. Співробітництво в галузі внутрішніх справ та юстиції

Законодавча база співробітництва. Маастрихтський договір – створення III опори. Амстердамський договір – реформа третьої опори. Створення Європейського простору свободи, безпеки та правопорядку. Зміни законодавства в галузі внутрішніх справ і юстиції згідно з Лісабонським договором. Європейський прикордонний корпус і охорона кордонів ЄС. Імміграційне законодавство ЄС та правила надання політичного притулку. Боротьба з тероризмом. Правоохоронні органи Європейського союзу. Поліцейське співробітництво – Європол та співробітництво в цивільних справах – Євроюст. Європейське відомство з боротьби з шахрайством (OLAF). Боротьба країн ЄС з організованою злочинністю (в тому числі з торгівлею людьми, торгівлею наркотиками, відмиванням грошей, комп'ютерними злочинами).

ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Торгова політика ЄС	2
2	Єдина аграрна політика ЄС: шляхи становлення та принципи функціонування	1
3	Екологічна політика Європейського Союзу	1
4	Міграційна політика Європейського Союзу	1
5	Регіональна політика Співтовариства	2
6	Соціальна політика ЄС	1
7	Спільна зовнішня політика та політика безпеки	1
8	Співробітництво в галузі внутрішніх справ та юстиції	1

Семінарське заняття 1. Торгова політика ЄС

План семінарського заняття

1. Загальна характеристика, цілі та основні принципи єдиної торгової політики.

2. Компетенція органів ЄС у формуванні та реалізації єдиної торгової політики. ЄС і СОТ.

3. Формування митного союзу. Система регулювання зовнішньої торгівлі (Єдиний митний тариф, основні принципи застосування кількісних обмежень, практика застосування антидемпінгових заходів). Уніфікація митних правил у рамках ЄС.

4. Специфіка єдиної торговельної політики ЄС щодо основних торгових партнерів (США, Японія, країни Середземномор'я, Китай, держави Латинської Америки, Росія).

5. Значення єдиної торговельної політики для розвитку європейської інтеграції.

Література

1. Глобализационные приоритеты экономической политики Евросоюза / Э. А. Грязнов, К.-Х. Крахт, Н. Н. Ливенцев и др. ; Под общ. ред. Перской В. В., Фролова Б. И. ; Рос. акад. гос. службы при Президенте РФ. – М., 2000. – 159 с.

2. Досвід країн Центральної Європи у здійсненні економічних реформ: ідеї та рекомендації для України : зб. ст. / А. Білов (упоряд.), О. Болячевська (пер. з англ.). – К. : МЦПД, 2005. – 43 с.

3. Единая европейская валюта (ЕВРО): механизм образования и функционирования : учеб. пособие / В. И. Колесников, Б. А. Еремин,

Л. П. Давиденко, Е. В. Пухтенкова. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. гос. ун-та економіки и финансов, 1999. – 54 с.

4. Економічна інтеграція України в Європейський Союз : наук. рек. / Роланд Айзен (уклад.). – Т. : Економічна думка, 2003. – 185 с.

5. Заблоцька Р. О. Матеріали до курсів лекцій «Європейський валютний союз» та «Європейські фінансові ринки» / Р. О. Заблоцька, О. В. Сніжко. – К. : Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, Центр європейських студій, 2000. – 134 с.

6. Задорожня Г. П. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності : аналітико-стат. інформація / Г. П. Задорожня ; Український ін-т науково-технічної і економічної інформації. – К. : УкрІНТЕІ, 2002. – 35 с.

7. Ковбасюк Ю. Європейський банк реконструкції та розвитку: аспекти діяльності / Ю. Ковбасюк. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 268 с.

8. Копійка В. В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 448 с.

9. Маніє Ф. Безпека споживачів та нагляд за ринком в ЄС : навч. посібник / Ф. Маніє ; Програма Тасіс Європейського Союзу в Україні ; Проект «Правничі студії в Україні: Київ та окремі регіони». – К. : ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. – 114 с.

10. Прокопенко Є. Фінансові ринки ЄС : навч. посіб. / Є. Прокопенко, В. Хоровський ; Програма Тасіс Європейського Союзу в Україні. – К. : ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. – 114 с.

11. Сабельников Л. В. Налогообложение в Европейском Союзе / Л. В. Сабельников, Г. М. Зотов, Е. Д. Чеботарева. – М. : Всерос. н.-и. конъюнкт. ин-т., 1999. – 71 с.

12. Шнирков О. І. Європейський валютний союз : навч. посібник / О. І. Шнирков, О. В. Кузнецов, С. В. Кульпінський. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – 198 с.

13. Economics of European integration / edited by Tibor Palncai. – Budapest, 2003. – 459 p.

Семінарське заняття 2. Єдина аграрна політика ЄС: шляхи становлення та принципи функціонування

План семінарського заняття

1. Історичні віхи розвитку аграрної політики ЄС.
2. Основні елементи єдиної аграрної політики ЄС.

3. Організація ринків та підтримка цін на сільськогосподарську продукцію.
4. Виплати сільськогосподарським виробникам. Контроль за виробництвом продукції. Експортні субсидії.
5. Структурна політика та фінансування ЄАП.
6. Сучасні новації в ЄАП.

Література

1. Борко Ю. А. От европейской идеи – к единой Европе / Ю. А. Борко. – М. : Издательский Дом «Деловая литература», 2003. – 464 с.
2. Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Волес, Г. Волес. – К. : Основи, 2004. – 212 с.
3. Гусев А. А. Політика Європейського Союзу / А. А. Гусев. – М. : Інститут порівняльної політології РАНЕІ, 2004. – 189 с.
4. Зінчук Т. Аграрна політика України: можливості та перспективи інтеграції в ЄС / Т. Зінчук // Економіка України. – 2000. – № 12. – С. 58–66.
5. Ковбасюк Ю. Європейський банк реконструкції та розвитку: аспекти діяльності / Ю. Ковбасюк. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 268 с.
6. Ніколас М. Усе про спільні політики Європейського Союзу / М. Ніколас. – К. : Вид-во «К.І.С.», 2005. – 234 с.
7. Світова та європейська інтеграція : навчальний посібник. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 340 с.
8. Янків М. Сільське господарство Австрії: аспекти інтеграції в ЄС / М. Янків, В. Демченко, В. Борщевський. – Л. : Коопосвіта, 1999. – 60 с.

Семінарське заняття 3. Екологічна політика Європейського Союзу

План семінарського заняття

1. Національні пріоритети і національні політики країн-членів ЄС у галузі екології.
2. Етапи формування екологічної політики Європейського Співтовариства.
3. Основні принципи та напрями екологічної політики ЄС.
4. Функції основних органів ЄС та діяльність спеціалізованих органів ЄС у галузі охорони навколишнього природного середовища. Європейське агентство з навколишнього середовища (European Environment Agency (EEA)) та Європейська мережа інформації і спостереження за навколишнім середовищем (EIONET).

5. Програми дій ЄС щодо охорони навколишнього середовища (Environmental Action Programmes). Перша програма «Програма дій Європейських Співтовариств у галузі навколишнього середовища» (1973-1976). Друга програма «Продовження і реалізація політики Європейського Співтовариства і екологічної програми дій» (1977-1981). Третя програма (1982-1986). Четверта програма (1987-1992). П'ята програма екологічних дій ЄС «До стійкості» (1993-2000). Шоста програма «Наше майбутнє, наш вибір» (2001-2010).

6. Ефективність екологічної політики ЄС.

Література

1. Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Волес, Г. Волес. – К. : Основи, 2004. – 212 с.

2. Гусев А. А. Сучасна екологічна політика / А. А. Гусев. – М. : ИМЭМО РАНЕИ, 2006. – 205 с.

3. Гусев А. А. Політика Європейського Союзу / А. А. Гусев. – М. : Інститут порівняльної політології РАНЕИ, 2004. – 189 с.

4. Задорожня Г. П. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності : Аналітико-стат. інформація / Г. П. Задорожня ; Український ін-т науково-технічної і економічної інформації. – К. : УкрІНТЕІ, 2002. – 35 с.

5. Ніколас М. Усе про спільні політики Європейського Союзу / М. Ніколас. – К. : Вид-во «К.І.С.», 2005. – 234 с.

6. Світова та європейська інтеграція : навчальний посібник. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 340 с.

Семінарське заняття 4. Міграційна політика Європейського Союзу

План семінарського заняття

1. Міграційна ситуація в Європі в 1950-1970-і роки. Формування основ міграційного законодавства в період становлення Європейських Співтовариств.

2. Виникнення й діяльність міжурядових груп із вироблення основних напрямів міграційної політики ЄС.

3. Розвиток співробітництва держав-членів Європейського Союзу в галузі правосуддя й внутрішніх справ.

4. Формування єдиного європейського законодавства в галузі регулювання міграційних процесів.

Література

1. Борута І. Міграційне право ЄС : навч. посібник / І. Борута, В. Барський. – К. : ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. – 132 с.
2. Борута І. Трудове право ЄС : навч. посіб. / І. Борута, Г. Чанишева. – К. : ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2004. – 92 с.
3. Копійка В. В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 448 с.
4. Малиновська О. Україна, Європа, міграція: міграції населення України в умовах розширення ЄС / О. Малиновська. – К. : Бланк-Прес, 2004. – 172 с.
5. Ніколас М. Усе про спільні політики Європейського Союзу / М. Ніколас. – К. : Вид-во «К.І.С.», 2005. – 234 с.
6. European Union : power and policy-making / edited by Jeremy Richardson. – 3rd ed. – New York : Routledge, 2005. – 125 p.
7. European Union politics / edited by Michelle Cini. – Oxford ; New York : Oxford University Press, 2003. – 450 p.

Семінарське заняття 5. Регіональна політика Співтовариства

План семінарського заняття

1. Етапи розвитку регіональної політики ЄС.
2. Сутність регіональної політики ЄС, принципи, передумови та напрями її реалізації. «Європа регіонів». Політика добросусідства.
3. Типологія внутрішніх регіонів країн ЄС. Адаптивні регіональні моделі країн Центральної Європи.
4. Особливості політики набуття членства та місця України в системі регіональної політики ЄС та євроінтеграційних процесів.

Література

1. Борко Ю. А. От европейской идеи – к единой Европе / Ю. А. Борко. – М. : Издательский Дом «Деловая литература», 2003. – 464 с.
2. Кушнір М. О. Сучасні стратегічні орієнтири європейської регіональної політики / М. О. Кушнір // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 1. – С. 146–149.
3. Максименко С. Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / С. Максименко, Є. Кіш, М. Лендвел, І. Студенніков. – К. : Логос, 2000. – 70 с.

4. Розширення Європейського Союзу: вплив на відносини України з центральноєвропейськими сусідами / Інститут регіональних та євроінтегральних досліджень «ЄвроРегіо Україна». – К. : КІС., 2004. – 360 с.

5. Чужиков В. Модернізація регіональної політики в ЄС / В. Чужиков // Економіка України. – 2008. – № 3. – С. 51–58.

Семінарське заняття 6. Соціальна політика ЄС

План семінарського заняття

1. Основні галузі та принципи реалізації соціальної політики ЄС. Європейська соціальна хартія.

2. Визначення напрямів соціальної політики відповідно до потреб громади.

3. Європейський Союз: працевлаштування і соціальна політика.

4. Європейська трудова стратегія.

5. Європейський соціальний фонд.

6. Система соціального захисту в ЄС.

7. Політика ЄС у галузі рівності прав чоловіків та жінок. Боротьба з дискримінацією та соціальною виключеністю.

Література

1. Глосарій із трудового права та соціально-трудових відносин (з посиланням на досвід Європейського Союзу). – К. : ВД «Стилос», 2006. – 431 с.

2. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / О. Л. Жуковська (уклад. і наук. ред.); Спілка адвокатів України; Рада Європи; Міжнародний центр з юридичного захисту прав людини. – К. : ЗАТ «Віпол», 2004. – 960 с.

3. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню: Текст Конвенції та Пояснювальна доповідь / Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (СРТ). – Б. м., [2002]. – 34 с.

4. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини. – К. : Київська правда, 1998. – 72 с.

5. Європейська соціальна хартія (переглянута), Страсбург, 3 травня 1996 року: ETS/163. – К. : Фенікс, 2004. – 38 с.

6. Нечитайло Н. Соціальний діалог. Огляд концепцій та Європейського досвіду / Н. Нечитайло // Соціальне партнерство – шлях до злагоди. – К. : Проект МОП «Україна: сприяння реалізації основних принципів та прав у світі праці», 2003. – С. 144–154.

7. Семигіна Т. Соціальна політика у глобальному вимірі / Т. Семигіна. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2003. – 252 с.

8. Сіленко А. О. Нові моделі соціального захисту в країнах Заходу та Центрально-Східної Європи / А. О. Сіленко // Людина і політика. – 2000. – № 1. – С. 71–74.

Семінарське заняття 7. Спільна зовнішня політика та політика безпеки

План семінарського заняття

1. Еволюція спільної зовнішньої політики та політики безпеки.
2. Основні цілі та принципи зовнішньої політики.
3. Органи управління і реалізації Європейської політики безпеки та оборони.
4. Військовий комітет. Військовий штаб. Оперативні штаби (центри) ЄС.
5. Європейське командування повітряним транспортом. Європейське оборонне агентство (СОА). Супутниковий центр Європейського Союзу (СЦЄС). Європейський коледж безпеки і оборони (ЄКБО). Інститут дослідження проблем безпеки ЄС (ІДПБ).

Література

1. Вакулич В. Відносини «США – ЄС» і перспективи поширення інтеграційного процесу в Європі / В. Вакулич. – Кіровоград : НАН України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень, 2000. – 52 с.
2. Европейский Союз на пороге XXI века: выбор стратегии развития / Под ред. Ю. А. Борко и О. В. Буториной. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 472 с.
3. Ентін М. Правовые основы внешней политики и политики в сфере обороны и безопасности ЕС : навч. посібник / М. Ентін, М. Баймуратов, О. Делінський. – К. : ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. – 218 с.
4. Європейський Союз і НАТО – випробування для України : зб. наук. статей. – К. : УНІСЕРВ, 2002. – 91 с.
5. Контури європейської безпеки: процес створення. – К. : Т-во «Знання» України, 2007. – 67 с.

**Семінарське заняття 8. Співробітництво
в галузі внутрішніх справ та юстиції**

План семінарського заняття

1. Законодавча база співробітництва. Маастрихтський договір – створення III опори. Амстердамський договір – реформа третьої опори. Створення Європейського простору свободи, безпеки та правопорядку.
2. Зміни законодавства в галузі внутрішніх справ і юстиції згідно з Лісабонським договором.
3. Європейський прикордонний корпус і охорона кордонів ЄС. Імміграційне законодавство ЄС та правила надання політичного притулку.
4. Боротьба з тероризмом.
5. Правоохоронні органи Європейського союзу. Поліцейське співробітництво – Європол та співробітництво в цивільних справах – Євроюст. Європейське відомство з боротьби з шахрайством (OLAF).
6. Боротьба країн ЄС з організованою злочинністю (в тому числі з торгівлею людьми, торгівлею наркотиками, відмиванням грошей, комп'ютерними злочинами).

Література

1. Вакулич В. Відносини «США – ЄС» і перспективи поширення інтеграційного процесу в Європі / В. Вакулич. – Кіровоград : НАН України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень, 2000. – 52 с.
2. Войников В. В. Правовое сотрудничество по уголовным делам в рамках Европейского Союза / В. В. Войников // Вестник БФУ им. И. Канта. – 2011. – № 9. – С. 100–110.
3. Европейский Союз на пороге XXI века: выбор стратегии развития / Под ред. Ю. А. Борко и О. В. Буториной. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 472 с.
4. Ентін М. Правовые основы внешней политики и политики в сфере обороны и безопасности ЕС : навч. посібник / М. Ентін, М. Баймуратов, О. Делінський. – К. : ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. – 218 с.
5. Контури європейської безпеки: процес створення. – К. : Т-во «Знання» України, 2007. – 67 с.
6. Луппов И. Ф. Контртеррористическая политика Европейского союза: проблемы и перспективы / И. Ф. Луппов // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. – 2009. – № 101. – С. 304–310.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Підготовка до семінарських занять

Тема 1. Торгова політика ЄС

Опрацювання понять: єдина торговельна політика ЄС, Світова Організація торгівлі, Європейський митний союз, зовнішня торгівля ЄС, єдиний митний тариф, Європейська економічна зона.

Опрацювання наукових статей:

1. Акельев Е. С. Формирование валютных союзов: плюсы и минусы / Е. С. Акельев, Ж. А. Ермушко // Вестник ТГПУ. – 2011. – № 12. – С. 9–13.

2. Борко Ю. А. Европейский Союз: расширение состоялось. Что дальше? / Ю. А. Борко // Актуальные проблемы Европы. – 2005. – № 4. – С. 8–53.

3. Галичий С. А. Становление антидемпингового регулирования в ЕС / С. А. Галичий // Российский внешнеэкономический вестник. – 2005. – № 8. – С. 23–32.

4. Гилева А. А. Развитие европейской экономической интеграции: от единой валюты к единому бюджету Европейского Союза / А. А. Гилева // Проблемы современной экономики. – 2010. – № 2. – С. 124–128.

5. Ильин А. Е. Таможенно-тарифная политика и практика Европейского Союза на современном этапе / А. Е. Ильин // Российский внешнеэкономический вестник. – 2008. – № 10. – С. 35–44.

6. Исаченко Т. М. Практика применения специальных защитных, антидемпинговых и компенсационных мер в торговой политике ЕС / Т. М. Исаченко // Вестн. Том. гос. ун-та. – 2010. – № 333. – С. 112–118.

7. Купряжкин Д. А. Тенденции развития финансовой системы Европейского Союза: опыт европейского центрального банка на открытом рынке в конце XX века / Д. А. Купряжкин // Вестник Московского государственного гуманитарного университета им. М. А. Шолохова. История и политология. – 2011. – № 3. – С. 70–74.

8. Лицарева Е. Ю. Проблемы Экономического и Валютного Союза в связи с восточным направлением процесса расширения ЕС / Е. Ю. Лицарева // Вестн. Том. гос. ун-та. История. – 2012. – № 1. – С. 95–104.

Тема 2. Єдина аграрна політика ЄС: шляхи становлення та принципи функціонування

Опрацювання понять: єдина аграрна політика ЄС, єдиний ринок сільськогосподарської продукції, квоти на сільськогосподарську продукцію, експортні субсидії.

Опрацювання наукових статей:

1. Зінчук Т. А. Единая аграрная политика Европейского Союза: позитивные и негативные последствия в условиях либерализации мирового продовольственного рынка / Т. А. Зинчук // Никоновские чтения. – 2010. – № 15. – С. 426–428.

2. Зінчук Т. Аграрна політика України: можливості та перспективи інтеграції в ЄС / Т. Зінчук // Економіка України. – 2000. – № 12. – С. 58–66.

3. Игонин А. И. Территориальная организация сельского хозяйства Европейского Союза / А. И. Игонин, С. Г. Казаков // Ученые записки : Электронный научный журнал Курского государственного университета. – 2007. – № 1-2. – С. 18–21.

4. Коновалова А. В. Обратная сторона аграрной политики ЕС / А. В. Коновалова // Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета. – 2006. – № 22. – С. 217–224.

5. Мерсье-Сюисса К. Расширение Европейского Союза на восток: аграрный аспект / К. Мерсье-Сюисса // Известия Уральского государственного экономического университета. – 2003. – Т. 7. – С. 88–101.

6. Пошкус Б. И. Что нового в системе поддержки сельского хозяйства в странах Европейского Союза / Б. И. Пошкус // Никоновские чтения. – 2011. – № 16. – С. 197–200.

7. Шарков Д. И. Прямая поддержка сельскохозяйственного производства в Европейском Союзе (на примере Германии) / Д. И. Шарков // Вестник Новосибирского государственного аграрного университета. – 2011. – Т. 3. – № 19. – С. 155–158.

Тема 3. Екологічна політика Європейського Союзу

Опрацювання понять: екологічна політика ЄС, захист навколишнього середовища, боротьба зі змінами клімату, програми дій ЄС щодо охорони навколишнього середовища, Європейське агентство з навколишнього середовища (European Environment Agency (EEA)), Європейська інформаційна і спостережна мережа навколишнього середовища (EIONET).

Опрацювання наукових статей:

1. Гусев А. Экологическая политика Европейского Союза в контексте концепции устойчивого развития / А. Гусев // Обозреватель. – 2012. – № 4. – С. 88–100.
2. Гусев А. Формирование экологической политики Европейского Союза / А. Гусев // Обозреватель. – 2009. – № 8. – С. 56–63.
3. Калиниченко П. А. «Зеленые» налоги в праве Европейского Сообщества / П. А. Калиниченко // LEX RUSSICA (Научные труды МГЮА). – 2004. – № 2. – С. 546–554.
4. Кручинина Н. В. Развитие системы управления природоохранной деятельностью в европейских странах в условиях устойчивого развития / Н. В. Кручинина // Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал). – 2012. – № 9. – С. 12–29.
5. Матвеева Е. В. Экологическая политика Евросоюза / Е. В. Матвеева // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2010. – № 6. – С. 311–317.
6. Степаненко В. С. Экологическая политика Республики Польша: правовые основы и задачи реализации / В. С. Степаненко // Актуальные проблемы российского права. – 2010. – № 4. – С. 247–254.

Тема 4. Міграційна політика Європейського Союзу

Опрацювання понять: міграційна політика, візова політика, міграція робочої сили, Шенгенська зона, міжурядове співробітництво в галузі міграції, політичний притулок.

Опрацювання наукових статей:

1. Волох В. А. Формирование миграционной политики на территории Европейского Союза в исторической ретроспективе / В. А. Волох // Вестник Университета (Государственный университет управления). – 2012. – № 4. – С. 256–261.
2. Жданов И. Надгосударственная практика управления миграционными процессами в ЕС / И. Жданов // Власть. – 2007. – № 7. – С. 98–102.
3. Иванов А. Г. Государственное регулирование внешней трудовой миграции: опыт ЕС, Франции, Германии, США / А. Г. Иванов // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Политология. – 2009. – № 3. – С. 61–69.
4. Кролевец К. Ю. Реализация миграционной политики и регулирование трудовой миграции в странах Западной Европы как

основа безопасности Европейского Союза / К. Ю. Кролевец // Наука о человеке: гуманитарные исследования. – 2012. – № 2 (10). – С. 11–15.

5. Трыканова С. А. Миграционная политика Евросоюза в контексте обеспечения европейской безопасности / С. А. Трыканова // Вестник РУДН. Серия: Международные отношения. – 2006. – № 2 (7). – С. 37–40.

6. Шевченко Е. Ю. Миграционная политика ЕС и нелегальная миграция: современные вызовы / Е. Ю. Шевченко // Вестник Калининградского Института МВД России. – 2012. – № 1 (27) – С. 120–126.

7. Шишмарева Н. Миграционный процесс в Европейском Союзе / Н. Шишмарева // Обзоратель. – 2012. – № 2. – С. 60–69.

Тема 5. Регіональна політика Співтовариства

Опрацювання понять: регіон, регіональна політика ЄС, Європа регіонів, Комітет регіонів ЄС, політика добросусідства.

Опрацювання наукових статей:

1. Андреева А. А. Региональная политика безопасности Европейского Союза в рамках Барселонского процесса / А. А. Андреева // Экономические и гуманитарные исследования регионов. – 2011. – № 5. – С. 55–60.

2. Бахлова О. В. Регион в условиях интеграции: особенности статуса и роли / О. В. Бахлова // Гуманитарий: актуальные проблемы науки и образования. – 2006. – № 6. – С. 93–98.

3. Бобылева Е. А. Принцип субсидиарности в праве Европейского Союза / Е. А. Бобылева // Актуальные проблемы российского права. – 2008. – № 2. – С. 316–329.

4. Большаков С. Региональные проблемы и процесс европейской интеграции / С. Большаков // Федерализм. – 2006. – № 2 (42). – С. 191–210.

5. Большаков С. Н. Региональные проблемы европейской интеграции / С. Н. Большаков // Современное право. – 2006. – № 3. – С. 70–78.

6. Власова Н. Ю. Теория и практика межмуниципального сотрудничества в контексте региональной политики Европейского Союза / Н. Ю. Власова, Л. Н. Джек // Известия УрГЭУ. – 2010. – № 2 (28). – С. 26–31.

7. Гумерова Р. Р. Региональная политика Европейского Союза и ее правовое и институциональное обеспечение / Р. Р. Гумерова // Право и государство: теория и практика. – 2010. – № 2 (62). – С. 119–122.

8. Жилина И. Ю. Региональная политика Европейского Союза: уроки для России / И. Ю. Жилина // Экономические и социальные проблемы России. – 2007. – № 1. – С. 139–159.

9. Карелина К. С. Региональная экономическая политика в Европейском Союзе / К. С. Карелина // Известия ИГЭА. – 2013. – № 2 (88). – С. 53–56.

10. Косов Ю. В. Развитие европейской региональной политики: путь к углублению сотрудничества или к конфликту? / Ю. В. Косов, А. В. Торопыгин // Политическая экспертиза. – 2009. – Т. 5. – № 2. – С. 197–208.

11. Кушнір М. О. Сучасні стратегічні орієнтири європейської регіональної політики / М. О. Кушнір // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 1. – С. 146–149.

12. Синякова Н. С. Политические процессы в Европейском Союзе в контексте становления Европы регионов / Н. С. Синякова // Вестник ВГУ. Серия: История. Политология. Социология. – 2012. – № 1. – С. 160–162.

13. Уварова Е. В. Эволюция региональной политики в ЕС: механизмы и результаты / Е. В. Уварова, А. В. Тягнибеда, Л. Я. Савощенко // Вестник НГУ. Серия: Социально-экономические науки. – 2010. – Т. 10. Вып. 4. – С. 137–54.

14. Чужиков В. Модернізація регіональної політики в ЄС / В. Чужиков // Економіка України. – 2008. – № 3. – С. 51–58.

Тема 6. Соціальна політика ЄС

Опрацювання понять: соціальний захист, ринок праці, зайнятість, соціальний діалог, Європейська соціальна хартія, Європейська трудова стратегія, Європейський соціальний фонд, дискримінація.

Опрацювання наукових статей:

1. Дериглазова Л. В. Между идеальным и реальным: социальная политика Европейского Союза в 2000-е годы / Л. В. Дериглазова // Вестник КемГУ. – 2013. – Т. 3. – № 2 (54). – С. 46–51.

2. Дериглазова Л. В. Модернизация европейской социальной модели в условиях кризиса / Л. В. Дериглазова // Вестн. Том. гос. ун-та. История. – 2012. – № 1. – С. 64–74.

3. Каширина Е. Единая социальная политика Европейского Союза (реальность и перспективы) / Е. Каширина // Власть. – 2009. – № 7. – С. 142–145.

4. Кудинова К. В. Социальный контракт в социальной политике стран Европейского Союза: Европейская социальная модель / К. В. Кудинова // Наука и бизнес: пути развития. – 2013. – № 5 (23). – С. 139–142.

5. Осокина М. А. Реформирование социальной модели Европейского Союза в 2000-е гг. / М. А. Осокина // Научные ведомости БелГУ. Серия: История. Политология. Экономика. Информатика. – 2012. – № 1. – С. 83–90.

6. Сергеев А. Е. Социальная политика Европейского союза на современном этапе: становление и развитие / А. Е. Сергеев // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. – 2009. – № 93. – С. 99–102.

7. Сіленко А. О. Нові моделі соціального захисту в країнах Заходу та Центрально-Східної Європи / А. О. Сіленко // Людина і політика. – 2000. – № 1. – С. 71–74.

Тема 7. Спільна зовнішня політика та політика безпеки

Опрацювання понять: Верховний представник з питань спільної зовнішньої та безпекової політики, спільна стратегія з питань зовнішньої політики та безпеки, Військовий комітет, Європейське командування повітряним транспортом, Європейське оборонне агентство (СОА), Інститут дослідження проблем безпеки ЄС (ІДПБ).

Опрацювання наукових статей:

1. Андреева А. А. Региональная политика безопасности Европейского Союза в рамках Барселонского процесса / А. А. Андреева // Экономические и гуманитарные исследования регионов. – 2011. – № 5. – С. 55–60.

2. Годенов И. С. Оперативные возможности общей политики безопасности и обороны Европейского Союза / И. С. Годенов // Вестник Томского государственного университета. – 2012. – № 1 (7). – С. 75–79.

3. Кембаев Ж. М. Общая внешняя политика и политика безопасности Европейского Союза: правовые основы становления и перспективы развития / Ж. М. Кембаев // Журнал российского права. – 2007. – № 6. – С. 88–96.

4. Кочин И. А. Эволюция модели общей внешней политики и политики безопасности Европейского Союза / И. А. Кочин // Вестник РУДН. Серия: Юридические науки. – 2006. – № 1 (19). – С. 87–98.

5. Кузьмичева Л. О. Расширение ЕС (2004): последствия для общей внешней политики и политики безопасности Европейского Союза / Л. О. Кузьмичева // Вестник социально-политических наук. – 2008. – № 8. – С. 36–40.

6. Романова Т. А. Системные проблемы внешней политики Европейского союза (на примере реакции на события в Северной

Африке в начале 2011 г.) / Т. А. Романова // ПОЛИТЭКС. – 2011. – Т. 7. – № 3. – С. 88–102.

7. Слепак В. Ю. Реформа европейской политики безопасности и обороны в свете Лиссабонского договора / В. Ю. Слепак // Актуальные проблемы российского права. – 2008. – № 3. – С. 559–564.

8. Сыренко В. А. О Европейском Оборонном Союзе / В. А. Сыренко // Студенческий Вестник: Электронное приложение к «Российскому юридическому журналу». – 2012. – № 4. – С. 57–61.

9. Цыкало В. Безопасность ЕС после Лиссабона / В. Цыкало, О. Шакиров // Обозреватель. – 2013. – № 9. – С. 49–58.

Тема 8. Співробітництво в галузі внутрішніх справ та юстиції

Опрацювання понять: Європейський простір свободи, безпеки та правопорядку, Європол, Євроюст, Європейське відомство з боротьби з шахрайством (OLAF), торгівля людьми, боротьба з тероризмом.

Опрацювання наукових статей:

1. Базаркина Д. Ю. Координация контртеррористической деятельности в ЕС: краткий обзор основных организаций / Д. Ю. Базаркина // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: История и политические науки. – 2012. – № 2. – С. 79–84.

2. Бирюков П. Н. Совместные следственные команды в Европейском Союзе / П. Н. Бирюков // Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Право. – 2013. – № 1 (14). – С. 351–365.

3. Войников В. В. Правовое сотрудничество по уголовным делам в рамках Европейского Союза / В. В. Войников // Вестник БФУ им. И. Канта. – 2011. – № 9. – С. 100–110.

4. Гончаров А. Сохранение принципов или границ, установленных Шенгенским соглашением: непростой выбор Европейского Сообщества / А. Гончаров // Право и управление. XXI век. – 2013. – № 2 (27). – С. 130–134.

5. Ермолович Г. П. Европол как международная полицейская организация / Г. П. Ермолович, И. С. Захаренко // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. – 2007. – № 1. – С. 23–30.

6. Луппов И. Ф. Контртеррористическая политика Европейского союза: проблемы и перспективы / И. Ф. Луппов // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. – 2009. – № 101. – С. 304–310.

7. Мурзабекова С. С. Международно-правовое сотрудничество Европейского Союза в сфере правоохраны / С. С. Мурзабекова // Вестник Кыргызско-Российского славянского университета. – 2013. – Т. 13. – № 1. – С. 30–33.

8. Степаков С. Д. Правовое регулирование борьбы с торговлей людьми в ЕС / С. Д. Степаков // Право и управление. XXI век. – 2010. – № 2. – С. 56–61.

9. Трикоз Е. Н. Формирование уголовно-правовой системы Европейского Союза / Е. Н. Трикоз // Журнал российского права. – 2007. – № 10 (130). – С. 89–107.

10. Шамсутдинова Р. Р. Основные направления и формы сотрудничества государств Евросоюза и третьих стран в сфере противодействия незаконному обороту наркотических средств / Р. Р. Шамсутдинова // Российский юридический журнал. – 2008. – № 1. – С. 185–192.

Питання для домашніх контрольних робіт

1. Європейський Союз і Світова Організація Торгівлі: аспекти взаємодії.
2. Загальна характеристика, цілі та основні принципи єдиної торговельної політики.
3. Становлення антидемпінгового регулювання в ЄС.
4. Митна політика і практика Європейського Союзу на сучасному етапі.
5. Основні елементи єдиної аграрної політики ЄС.
6. Організація ринків та підтримка цін на сільськогосподарську продукцію.
7. Структурна політика та фінансування ЄАП.
8. Етапи формування екологічної політики Європейського Співтовариства.
9. Основні принципи та напрями екологічної політики ЄС.
10. Розвиток співробітництва держав-членів Європейського Союзу в галузі правосуддя й внутрішніх справ.
11. Міграційна політика ЄС у контексті забезпечення європейської безпеки.
12. Міжмуніципальна співпраця в контексті регіональної політики ЄС.
13. Регіон в умовах інтеграції: особливості статусу й ролі.
14. Сутність регіональної політики ЄС, принципи, передумови та напрями її реалізації. «Європа регіонів».
15. Основні галузі та принципи реалізації соціальної політики ЄС. Європейська соціальна хартія.
16. Європейська трудова стратегія.
17. Система соціального захисту в ЄС.

18. Реформування соціальної моделі ЄС у 2000-х роках.
19. Політика ЄС у галузі рівності прав чоловіків та жінок. Боротьба з дискримінацією та соціальною виключеністю.
20. Еволюція моделі спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС.
21. Європол як міжнародна поліцейська організація.
22. Органи управління і реалізації Європейської політики безпеки та оборони.
23. Контртерористична політика ЄС: проблеми та перспективи.
24. Правове регулювання боротьби з торгівлею людьми в ЄС.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Теоретичні питання

1. Історичні віхи розвитку аграрної політики ЄС.
2. Організація ринків та підтримка цін на сільськогосподарську продукцію (Виплати сільськогосподарським виробникам. Контроль за виробництвом продукції. Експортні субсидії. Структурна політика та фінансування ЄАП. Сучасні новації у ЄАП).
3. Етапи формування екологічної політики Європейського Співтовариства.
4. Основні принципи та напрями екологічної політики ЄС.
5. Міграційна ситуація в Європі в 1950-1970-і роки.
6. Формування основ міграційного законодавства в період становлення Європейських Співтовариств.
7. Виникнення й діяльність міжурядових груп із вироблення основних напрямів міграційної політики ЄС.
8. Розвиток співробітництва держав-членів Європейського Союзу в галузі правосуддя й внутрішніх справ.
9. Формування єдиного європейського законодавства в галузі регулювання міграційних процесів.
10. Етапи розвитку регіональної політики ЄС.
11. Сутність регіональної політики ЄС, принципи, передумови та напрями її реалізації.
12. Політика добросусідства в межах регіональної політики ЄС.
13. Адаптивні регіональні моделі країн Центральної Європи.
14. Європейський Союз: працевлаштування і соціальна політика.
15. Боротьба з дискримінацією та соціальною виключністю в ЄС.
16. Еволюція спільної зовнішньої політики та політики безпеки.
17. Основні цілі та принципи зовнішньої політики.
18. Органи управління і реалізації спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

Творчі завдання

1. Визначте основні етапи еволюції Єдиної аграрної політики ЄС у хронологічному порядку.
2. Окресліть правові, економічні та політичні проблеми в галузі єдиної екологічної політики ЄС на сучасному етапі.

3. Визначте позитивні й негативні, на Вашу думку, досягнення в галузі міграційної політики ЄС.
4. Визначте засади концепції «Європи регіонів». Висловіть Вашу думку щодо дотримання Євросоюзом цієї концепції. Які засоби й механізми використовує для цього ЄС?
5. Зробіть коротку характеристику Європейської соціальної хартії.

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ

Питання до заліку

1. Загальна характеристика, цілі та основні принципи єдиної торговельної політики.
2. Формування митного союзу. Система регулювання зовнішньої торгівлі (Єдиний митний тариф, основні принципи застосування кількісних обмежень, практика застосування антидемпінгових заходів).
3. Специфіка єдиної торговельної політики ЄС щодо основних торговельних партнерів (США, Японія, країни Середземномор'я, Китай, держави Латинської Америки, Росія).
4. Історичні віхи розвитку аграрної політики ЄС.
5. Основні елементи єдиної аграрної політики ЄС.
6. Організація ринків та підтримка цін на сільськогосподарську продукцію в рамках ЄАП.
7. Виплати сільськогосподарським виробникам у рамках ЄАП.
8. Контроль за виробництвом продукції в рамках ЄАП.
9. Експортні субсидії в рамках ЄАП.
10. Структурна політика та фінансування ЄАП.
11. Сучасні новації в ЄАП.
12. Етапи формування екологічної політики Європейського Співтовариства.
13. Основні принципи та напрями екологічної політики ЄС.
14. Екологічна політика ЄС у галузі відходів, води, повітря, ґрунту.
15. Формування основ міграційного законодавства в період становлення Європейських Співтовариств.
16. Виникнення й діяльність міжурядових груп із вироблення основних напрямів міграційної політики ЄС.
17. Розвиток співробітництва держав-членів Європейського Союзу в галузі правосуддя й внутрішніх справ.
18. Формування єдиного європейського законодавства в галузі регулювання міграційних процесів.
19. Етапи розвитку регіональної політики ЄС.
20. Сутність регіональної політики ЄС, принципи, передумови та напрями її реалізації. «Європа регіонів».
21. Типологія внутрішніх регіонів країн ЄС.
22. Адаптивні регіональні моделі країн Центральної Європи.
23. Основні галузі та принципи реалізації соціальної політики ЄС.

24. Європейська соціальна хартія.
25. Визначення напрямів соціальної політики відповідно до потреб громади.
26. Європейський Союз: працевлаштування й соціальна політика.
27. Європейська трудова стратегія.
28. Європейський соціальний фонд.
29. Система соціального захисту в ЄС.
30. Політика ЄС у галузі рівності прав чоловіків та жінок.
31. Еволюція спільної зовнішньої політики та політики безпеки.
32. Основні цілі та принципи зовнішньої політики.
33. Органи управління і реалізації Європейської політики безпеки та оборони.
34. Зміни законодавства в галузі внутрішніх справ і юстиції згідно з Лісабонським договором.
35. Імміграційне законодавство ЄС та правила надання політичного притулку.
36. Боротьба з тероризмом у межах ЄС.
37. Правоохоронні органи Європейського союзу.
38. Боротьба країн ЄС з організованою злочинністю.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання та самостійна робота								Залік	Сума
Змістовий модуль №1									
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	20	100
20	10	10	10	20	10	10	10		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

---

1. Акельев Е. С. Формирование валютных союзов: плюсы и минусы / Е. С. Акельев, Ж. А. Ермушко // Вестник ТГПУ. – 2011. – № 12. – С. 9–13.
2. Андреева А. А. Региональная политика безопасности Европейского Союза в рамках Барселонского процесса / А. А. Андреева // Экономические и гуманитарные исследования регионов. – 2011. – № 5. – С. 55–60.
3. Базаркина Д. Ю. Координация контртеррористической деятельности в ЕС: краткий обзор основных организаций / Д. Ю. Базаркина // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: История и политические науки. – 2012. – № 2. – С. 79–84.
4. Барановський М. Стимулювання розвитку сільських територій: європейський досвід та українські реалії / М. Барановський // Региональное образование XXI века: проблемы и перспективы. – 2012. – № 6 (15). – С. 44–48.
5. Бахлова О. В. Регион в условиях интеграции: особенности статуса и роли / О. В. Бахлова // Гуманитарий: актуальные проблемы науки и образования. – 2006. – № 6. – С. 93–98.
6. Бирюков П. Н. Совместные следственные команды в Европейском Союзе / П. Н. Бирюков // Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Право. – 2013. – № 1 (14). – С. 351–365.
7. Бобылева Е. А. Принцип субсидиарности в праве Европейского Союза / Е. А. Бобылева // Актуальные проблемы российского права. – 2008. – № 2. – С. 316–329.
8. Большаков С. Региональные проблемы и процесс европейской интеграции / С. Большаков // Федерализм. – 2006. – № 2 (42). – С. 191–210.
9. Большаков С. Н. Региональные проблемы европейской интеграции / С. Н. Большаков // Современное право. – 2006. – № 3. – С. 70–78.
10. Борко Ю. А. От европейской идеи – к единой Европе / Ю. А. Борко. – М. : Издательский Дом «Деловая литература», 2003. – 464 с.
11. Борко Ю. А. Европейский Союз: расширение состоялось. Что дальше? / Ю. А. Борко // Актуальные проблемы Европы. – 2005. – № 4. – С. 8–53.
12. Бурута І. Міграційне право ЄС : навч. посібник / І. Бурута, В. Барський. – К. : ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. – 132 с.

13. Борута І. Трудове право ЄС : навч. посіб. / І. Борута, Г. Чанишева. – К. : ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2004. – 92 с.
14. Бургуані Т. Право та політика ЄС у сфері захисту прав споживачів : навч. посібник / Т. Бургуані, Г. Рогачова, О. Серьогін. – К. : ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2003. – 182 с.
15. Власова Н. Ю. Теория и практика межмуниципального сотрудничества в контексте региональной политики Европейского Союза / Н. Ю. Власова, Л. Н. Джек // Известия УрГЭУ. – 2010. – № 2 (28). – С. 26–31.
16. Войников В. В. Правовое сотрудничество по уголовным делам в рамках Европейского Союза / В. В. Войников // Вестник БФУ им. И. Канта. – 2011. – № 9. – С. 100–110.
17. Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Волес, Г. Волес. – К. : Основи, 2004. – 212 с.
18. Волох В. А. Формирование миграционной политики на территории Европейского Союза в исторической ретроспективе / В. А. Волох // Вестник Университета (Государственный университет управления). – 2012. – № 4. – С. 256–261.
19. Галичий С. А. Становление антидемпингового регулирования в ЕС / С. А. Галичий // Российский внешнеэкономический вестник. – 2005. – № 8. – С. 23–32.
20. Гилева А. А. Развитие европейской экономической интеграции: от единой валюты к единому бюджету Европейского Союза / А. А. Гилева // Проблемы современной экономики. – 2010. – № 2. – С. 124–128.
21. Гладенко О. Лісабонський договір ЄС 2007 року як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу / О. Гладенко // Вісник Центральної виборчої комісії – 2008. – № 1 (11). – С. 73–77.
22. Глобализационные приоритеты экономической политики Евросоюза / Э. А. Грязнов, К.-Х. Крахт, Н. Н. Ливенцев и др. ; Под общ. ред. Перской В. В., Фролова Б. И. ; Рос. акад. гос. службы при Президенте РФ. – М., 2000. – 159 с.
23. Глосарій із трудового права та соціально-трудоуведносин (з посиланням на досвід Європейського Союзу). – К. : ВД «Стилос», 2006. – 431 с.
24. Годенов И. С. Оперативные возможности общей политики безопасности и обороны Европейского Союза / И. С. Годенов // Вестник Томского государственного университета. – 2012. – № 1 (7). – С. 75–79.
25. Гончаров А. Сохранение принципов или границ, установленных Шенгенским соглашением: непростой выбор Европейского Сообщества /

А. Гончаров // Право и управление. XXI век. – 2013. – № 2 (27). – С. 130–134.

26. Гумерова Р. Р. Региональная политика Европейского Союза и ее правовое и институциональное обеспечение / Р. Р. Гумерова // Право и государство: теория и практика. – 2010. – № 2 (62). – С. 119–122.

27. Гусев А. Экологическая политика Европейского Союза в контексте концепции устойчивого развития / А. Гусев // Обозреватель. – 2012. – № 4. – С. 88–100.

28. Гусев А. Формирование экологической политики Европейского Союза / А. Гусев // Обозреватель. – 2009. – № 8. – С. 56–63.

29. Гусев А. А. Політика Європейського Союзу / А. А. Гусев. – М. : Інститут порівняльної політології РАНЕЙ, 2004. – 189 с.

30. Гусев А. А. Сучасна екологічна політика / А. А. Гусев. – М. : ИМЭМО РАНЕЙ, 2006. – 205 с.

31. Даргель В. Наднациональная составляющая в иммиграционной политике Евросоюза / В. Даргель // Власть. – 2011. – № 12. – С. 154–158.

32. Дериглазова Л. В. Между идеальным и реальным: социальная политика Европейского Союза в 2000-е годы / Л. В. Дериглазова // Вестник КемГУ. – 2013. – Т. 3. – № 2 (54). – С. 46–51.

33. Дериглазова Л. В. Модернизация европейской социальной модели в условиях кризиса / Л. В. Дериглазова // Вестн. Том. гос. ун-та. История. – 2012. – № 1. – С. 64–74.

34. Досвід країн Центральної Європи у здійсненні економічних реформ: ідеї та рекомендації для України : зб. ст. / А. Блінов (упоряд.), О. Болячевська (пер. з англ.). – К. : МЦПД, 2005. – 43 с.

35. Европейское право. Право Европейского Союза и правовое обеспечение защиты прав человека : учебник для вузов / Рук. авт. колл. и отв.ред. д.ю.н. проф. Энтин Л. М. – 2-е изд., пересмотр. и доп. – М. : Норма, 2005. – 960 с.

36. Единая европейская валюта (ЕВРО): механизм образования и функционирования : учеб. пособие / В. И. Колесников, Б. А. Еремин, Л. П. Давиденко, Е. В. Пухтенкова. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. гос. ун-та экономики и финансов, 1999. – 54 с.

37. Економічна інтеграція України в Європейський Союз : наук. рек. / Роланд Айзен (уклад.). – Т. : Економічна думка, 2003. – 185 с.

38. Ентін М. Правовые основы внешней политики и политики в сфере обороны и безопасности ЕС : навч. посібник / М. Ентін, М. Баймуратов, О. Делінський. – К. : ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. – 218 с.

39. Ермолович Г. П. Европол как международная полицейская организация / Г. П. Ермолович, И. С. Захаренко // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. – 2007. – № 1. – С. 23–30.

40. Європейська соціальна хартія (переглянута), Страсбург, 3 травня 1996 року: ETS/163. – К. : Фенікс, 2004. – 38 с.

41. Жданов И. Надгосударственная практика управления миграционными процессами в ЕС / И. Жданов // Власть. – 2007. – № 7. – С. 98–102.

42. Жилина И. Ю. Региональная политика Европейского Союза: уроки для России / И. Ю. Жилина // Экономические и социальные проблемы России. – 2007. – № 1. – С. 139–159.

43. Заблоцька Р. О. Матеріали до курсів лекцій «Європейський валютний союз» та «Європейські фінансові ринки» / Р. О. Заблоцька, О. В. Сніжко. – К. : Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, Центр європейських студій, 2000. – 134 с.

44. Задорожня Г. П. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: Аналітико-стат. інформація / Г. П. Задорожня ; Український ін-т науково-технічної і економічної інформації. – К. : УкрІНТЕІ, 2002. – 35 с.

45. Зинчук Т. А. Единая аграрная политика Европейского Союза: позитивные и негативные последствия в условиях либерализации мирового продовольственного рынка / Т. А. Зинчук // Никоновские чтения. – 2010. – № 15. – С. 426–428.

46. Зінчук Т. Аграрна політика України: можливості та перспективи інтеграції в ЄС / Т. Зінчук // Економіка України. – 2000. – № 12. – С. 58–66.

47. Иванов А. Г. Государственное регулирование внешней трудовой миграции: опыт ЕС, Франции, Германии, США / А. Г. Иванов // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Политология. – 2009. – № 3. – С. 61–69.

48. Игонин А. И. Территориальная организация сельского хозяйства Европейского Союза / А. И. Игонин, С. Г. Казаков // Ученые записки : Электронный научный журнал Курского государственного университета. – 2007. – № 1-2. – С. 18–21.

49. Ильин А. Е. Таможенно-тарифная политика и практика Европейского Союза на современном этапе / А. Е. Ильин // Российский внешнеэкономический вестник. – 2008. – № 10. – С. 35–44.

50. Исаченко Т. М. Практика применения специальных защитных, антидемпинговых и компенсационных мер в торговой политике ЕС / Т. М. Исаченко // Вестн. Том. гос. ун-та. – 2010. – № 333. – С. 112–118.

51. Калиниченко П. А. «Зеленые» налоги в праве Европейского Сообщества / П. А. Калиниченко // LEX RUSSICA (Научные труды МГЮА). – 2004. – № 2. – С. 546–554.
52. Карелина К. С. Региональная экономическая политика в Европейском Союзе / К. С. Карелина // Известия ИГЭА. – 2013. – № 2 (88). – С. 53–56.
53. Каширина Е. Единая социальная политика Европейского Союза (реальность и перспективы) / Е. Каширина // Власть. – 2009. – № 7. – С. 142–145.
54. Кембаев Ж. М. Общая внешняя политика и политика безопасности Европейского Союза: правовые основы становления и перспективы развития / Ж. М. Кембаев // Журнал российского права. – 2007. – № 6. – С. 88–96.
55. Ковбасюк Ю. Європейський банк реконструкції та розвитку: аспекти діяльності / Ю. Ковбасюк. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 268 с.
56. Коновалова А. В. Обратная сторона аграрной политики ЕС / А. В. Коновалова // Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета. – 2006. – № 22. – С. 217–224.
57. Контури європейської безпеки: процес створення. – К. : Т-во «Знання» України, 2007. – 67 с.
58. Копійка В. В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 448 с.
59. Косов Ю. В. Развитие европейской региональной политики: путь к углублению сотрудничества или к конфликту? / Ю. В. Косов, А. В. Торопыгин // Политическая экспертиза. – 2009. – Т. 5. – № 2. – С. 197–208.
60. Кочин И. А. Эволюция модели общей внешней политики и политики безопасности Европейского Союза / И. А. Кочин // Вестник РУДН. Серия: Юридические науки. – 2006. – № 1 (19). – С. 87–98.
61. Кролевец К. Ю. Реализация миграционной политики и регулирование трудовой миграции в странах Западной Европы как основа безопасности Европейского Союза / К. Ю. Кролевец // Наука о человеке: гуманитарные исследования. – 2012. – № 2 (10). – С. 11–15.
62. Кручинина Н. В. Развитие системы управления природоохранной деятельностью в европейских странах в условиях устойчивого развития / Н. В. Кручинина // Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал). – 2012. – № 9. – С. 12–29.

63. Крушинський В. Ю. Британська Європа чи європейська Британія: Великобританія в європейських інтеграційних процесах / В. Ю. Крушинський. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2003. – 214 с.

64. Кудинова К. В. Социальный контракт в социальной политике стран Европейского Союза: Европейская социальная модель / К. В. Кудинова // Наука и бизнес: пути развития. – 2013. – № 5 (23). – С. 139–142.

65. Кузьмичева Л. О. Расширение ЕС (2004): последствия для общей внешней политики и политики безопасности Европейского Союза / Л. О. Кузьмичева // Вестник социально-политических наук. – 2008. – № 8. – С. 36–40.

66. Купряжкин Д. А. Тенденции развития финансовой системы Европейского Союза: опыт европейского центрального банка на открытом рынке в конце XX века / Д. А. Купряжкин // Вестник Московского государственного гуманитарного университета им. М. А. Шолохова. История и политология. – 2011. – № 3. – С. 70–74.

67. Кушнір М. О. Сучасні стратегічні орієнтири європейської регіональної політики / М. О. Кушнір // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 1. – С. 146–149.

68. Лицарева Е. Ю. Проблемы Экономического и Валютного Союза в связи с восточным направлением процесса расширения ЕС / Е. Ю. Лицарева // Вестн. Том. гос. ун-та. История. – 2012. – № 1. – С. 95–104.

69. Луппов И. Ф. Контртеррористическая политика Европейского союза: проблемы и перспективы / И. Ф. Луппов // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. – 2009. – № 101. – С. 304–310.

70. Максименко С. Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / С. Максименко, Є. Кіш, М. Лендьял, І. Студенніков. – К. : Логос, 2000. – 70 с.

71. Малиновська О. Україна, Європа, міграція: міграції населення України в умовах розширення ЄС / О. Малиновська. – К. : Бланк-Прес, 2004. – 172 с.

72. Маніє Ф. Технічні правила і стандарти в ЄС : навч. посіб. / Ф. Маніє, О. Чувпило. – К. : ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2004. – 136 с.

73. Маніє Ф. Безпека споживачів та нагляд за ринком в ЄС : навч. посібник / Ф. Маніє ; Програма Taxis Європейського Союзу в Україні ; Проект «Правничі студії в Україні: Київ та окремі регіони». – К. : ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. – 114 с.

74. Матвеева Е. В. Экологическая политика Евросоюза / Е. В. Матвеева // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2010. – № 6. – С. 311–317.

75. Мерсье-Сюисса К. Расширение Европейского Союза на восток: аграрный аспект / К. Мерсье-Сюисса // Известия Уральского государственного экономического университета. – 2003. – Т. 7. – С. 88–101.

76. Мурзабекова С. С. Международно-правовое сотрудничество Европейского Союза в сфере правоохраны / С. С. Мурзабекова // Вестник Кыргызско-Российского славянского университета. – 2013. – Т. 13. – № 1. – С. 30–33.

77. Нечитайло Н. Соціальний діалог. Огляд концепцій та Європейського досвіду / Н. Нечитайло // Соціальне партнерство – шлях до злагоди. – К.: Проект МОП «Україна: сприяння реалізації основних принципів та прав у світі праці», 2003. – С. 144–154.

78. Ніколас М. Усе про спільні політики Європейського Союзу / М. Ніколас. – К.: Видавництво «К.І.С.», 2005. – 234 с.

79. Осокина М. А. Реформирование социальной модели Европейского Союза в 2000-е гг. / М. А. Осокина // Научные ведомости БелГУ. Серия: История. Политология. Экономика. Информатика. – 2012. – № 1. – С. 83–90.

80. Парламентський контроль над збройними силами: досвід європейських країн / Г. М. Перепелиця (підгот.); Національний ін-т стратегічних досліджень при Адміністрації Президента України; Женевський центр демократичного контролю над збройними силами (Швейцарія). – К.: Стило, 2002. – 552 с.

81. Пошкус Б. И. Что нового в системе поддержки сельского хозяйства в странах Европейского Союза / Б. И. Пошкус // Никоновские чтения. – 2011. – № 16. – С. 197–200.

82. Прокопенко Є. Фінансові ринки ЄС: навч. посіб. / Є. Прокопенко, В. Хоровський; Програма Tacis Європейського Союзу в Україні. – К.: ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. – 114 с.

83. Региональная интеграция и Европа. – М.: Изд-во МГУ, 2001. – 200 с.

84. Регіональна політика в країнах Європи. Уроки для України / Сергій Максименко (ред.); Київський центр Ін-ту Схід-Захід. – К.: Логос, 2000. – 170 с.

85. Розширення Європейського Союзу: вплив на відносини України з центральноєвропейськими сусідами / Інститут регіональних та євроінтегральних досліджень «ЄвроРегіо Україна». – К.: К.І.С., 2004. – 360 с.

86. Романова Т. А. Системные проблемы внешней политики Европейского союза (на примере реакции на события в Северной Африке в начале 2011 г.) / Т. А. Романова // ПОЛИТЭК. – 2011. – Т. 7. – № 3. – С. 88–102.

87. Сабельников Л. В. Налогообложение в Европейском Союзе / Л. В. Сабельников, Г. М. Зотов, Е. Д. Чеботарева. – М. : Всерос. н.-и. конъюнкт. ин-т., 1999. – 71 с.
88. Світова та європейська інтеграція : навчальний посібник. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 340 с.
89. Семигіна Т. Соціальна політика у глобальному вимірі / Т. Семигіна. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2003. – 252 с.
90. Сергеев А. Е. Социальная политика Европейского союза на современном этапе: становление и развитие / А. Е. Сергеев // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. – 2009. – № 93. – С. 99–102.
91. Синякова Н. С. Политические процессы в Европейском Союзе в контексте становления Европы регионов / Н. С. Синякова // Вестник ВГУ. Серия: История. Политология. Социология. – 2012. – № 1. – С. 160–162.
92. Сіленко А. О. Нові моделі соціального захисту в країнах Заходу та Центрально-Східної Європи / А. О. Сіленко // Людина і політика. – 2000. – № 1. – С. 71–74.
93. Слепак В. Ю. Реформа европейской политики безопасности и обороны в свете Лиссабонского договора / В. Ю. Слепак // Актуальные проблемы российского права. – 2008. – № 3. – С. 559–564.
94. Степаков С. Д. Правовое регулирование борьбы с торговлей людьми в ЕС / С. Д. Степаков // Право и управление. XXI век. – 2010. – № 2. – С. 56–61.
95. Степаненко В. С. Экологическая политика Республики Польша: правовые основы и задачи реализации / В. С. Степаненко // Актуальные проблемы российского права. – 2010. – № 4. – С. 247–254.
96. Сыренко В. А. О Европейском Оборонном Союзе / В. А. Сыренко // Студенческий Вестник : Электронное приложение к «Российскому юридическому журналу». – 2012. – № 4. – С. 57–61.
97. Трикоз Е. Н. Формирование уголовно-правовой системы Европейского Союза / Е. Н. Трикоз // Журнал российского права. – 2007. – № 10 (130). – С. 89–107.
98. Трыканова С. А. Миграционная политика Евросоюза в контексте обеспечения европейской безопасности / С. А. Трыканова // Вестник РУДН. Серия: Международные отношения. – 2006. – № 2 (7). – С. 37–40.
99. Уварова Е. В. Эволюция региональной политики в ЕС: механизмы и результаты / Е. В. Уварова, А. В. Тягнибеда, Л. Я. Савощенко // Вестник НГУ. Серия: Социально-экономические науки. – 2010. – Т. 10. Вып. 4. – С. 137–54.

100. Цыкало В. Безопасность ЕС после Лиссабона / В. Цыкало, О. Шакиров // *Обозреватель*. – 2013. – № 9. – С. 49–58.
101. Чужиков В. Модернізація регіональної політики в ЄС / В. Чужиков // *Економіка України*. – 2008. – № 3. – С. 51–58.
102. Шамсутдинова Р. Р. Основные направления и формы сотрудничества государств Евросоюза и третьих стран в сфере противодействия незаконному обороту наркотических средств / Р. Р. Шамсутдинова // *Российский юридический журнал*. – 2008. – № 1. – С. 185–192.
103. Шарков Д. И. Прямая поддержка сельскохозяйственного производства в Европейском Союзе (на примере Германии) / Д. И. Шарков // *Вестник Новосибирского государственного аграрного университета*. – 2011. – Т. 3. – № 19. – С. 155–158.
104. Шевченко Е. Ю. Миграционная политика ЕС и нелегальная миграция: современные вызовы / Е. Ю. Шевченко // *Вестник Калининградского Института МВД России*. – 2012. – № 1 (27) – С. 120–126.
105. Шевчук С. Ніццький договір та розширення ЄС / С. Шевчук, І. Кравчук. – К. : Логос, 2001. – 195 с.
106. Шишмарева Н. Миграционный процесс в Европейском Союзе / Н. Шишмарева // *Обозреватель*. – 2012. – № 2. – С. 60–69.
107. Шнирков О. І. Європейський валютний союз : навч. посібник / О. І. Шнирков, О. В. Кузнецов, С. В. Кульпінський. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – 198 с.
108. Эйсмонт А. Г. Институциональная основа региональной политики Европейского Союза / А. Г. Эйсмонт // *Известия РГПУ им. А. И. Герцена*. – 2008. – № 74-1. – С. 565–570.
109. Янків М. Сільське господарство Австрії: аспекти інтеграції в ЄС / М. Янків, В. Демченко, В. Борщевський. – Л. : Коопосвіта, 1999. – 60 с.
110. Economic transformation, democratization, and integration into the European Union : southern Europe in comparative perspective / edited by Heather D. Gibson. – New York : Palgrave, 2001. – 360 p.
111. Economics of European integration / edited by Tibor Palncai. – Budapest, 2003. – 459 p.
112. European economic integration / edited by Frank McDonald, Stephen Dearden. – 4th ed. – New York : Financial Times, 2005.
113. European economic integration and Italian labour policies / edited by Gilberto Antonelli and Nicola De Liso. – Aldershot, Hants, England ; Burlington, VT : Ashgate, 2004. – 349 p.

114. European Union: power and policy-making / edited by Jeremy Richardson. – 3rd ed. – New York : Routledge, 2005.

115. European Union politics / edited by Michelle Cini. – Oxford ; New York : Oxford University Press, 2003. – 450 p.

116. Making the European polity: reflexive integration in the EU / edited by Erik Oddvar Eriksen and John Erik Fossum. – New York : Routledge, 2005.

117. New business opportunities for EU companies in the ASEAN area: how to benefit from the ASEAN integration : an investor's guidebook. – Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2005. – 109 p.

СЛОВНИК БАЗОВИХ ТЕРМІНІВ

Верховний представник із питань спільної зовнішньої та безпекової політики. Посаду Верховного представника з питань спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП) створили згідно з Амстердамським договором (набув чинності 1 травня 1999 року). Цю посаду обіймає генеральний секретар Ради ЄС, він допомагає країні-президентові в розв'язанні питань, пов'язаних зі спільною зовнішньою та безпековою політикою. Верховний представник має зробити позицію Союзу на міжнародній арені помітнішою та чіткішою завдяки її «персоніфікації». Іноді його називають «пан/пані СЗБП» (Mr/Ms CFSP). Верховний представник допомагає розробляти, готувати та виконувати політичні рішення Ради. На запит президента Ради може вести діалог із третьою стороною від імені Ради. Відколи запровадили посаду Верховного представника з питань СЗБП, роботою генерального секретаріату Ради опікується заступник генерального секретаря.

Екологічна політика ЄС – сукупність дій і заходів ЄС, спрямованих на забезпечення екологічних потреб населення країн-учасниць, підтримку екологічної безпеки та раціональне використання, охорону й відтворення природних ресурсів. Із 1970 року ЄС підписав 200 угод з питань захисту навколишнього природного середовища. Проте законодавче визнання пріоритетності екологічної складової суспільного розвитку не має великого значення, якщо воно не виконується належним чином. Саме тому на сьогодні завдання екологічної політики ЄС полягає, насамперед, в ефективній реалізації прийнятих природоохоронних угод. Політика Європейського Союзу в галузі навколишнього середовища спрямована на досягнення таких цілей: 1. Збереження, захист і поліпшення якості навколишнього середовища. 2. Охорона здоров'я людини. 3. Раціональне використання природних ресурсів. 4. Сприяння вживанню заходів на міжнародному рівні для вирішення регіональних або світових екологічних проблем і, зокрема, сприяння боротьбі зі змінами клімату.

Політика Європейського Союзу в галузі навколишнього середовища повинна бути також спрямована на високий рівень захисту довкілля з урахуванням різноманітностей ситуацій у різних регіонах Союзу.

Принципи екологічної політики ЄС:

- принцип превентивних дій;

- принцип відшкодування нанесеної шкоди навколишньому середовищу, головним чином шляхом усунення її джерел;
- принцип оплати збитків тими, хто їх заподіяв («забруднювач платить»);
- принцип сталого розвитку, тобто врахування інтересів теперішніх і майбутніх поколінь при використанні природних ресурсів;
- принцип вибору найкращих із можливих моделей охорони навколишнього середовища, згідно з якими країни-учасниці можуть вживати більш суворі заходи, ніж це передбачено актами ЄС.

Економічна політика. Економічний та монетарний союз (ЕМС) передбачає ретельне погодження економічних політик усіх країн-членів, що потребує спільних дій. Практично це відбувається так: на основі рекомендацій Комісії Рада міністрів кваліфікованою більшістю ухвалює проект і надсилає його Європейській Раді. Зважаючи на її висновки, Рада, знов-таки кваліфікованою більшістю, ухвалює рекомендацію, де формулює головні напрями економічної політики країн-членів і Спільноти загалом, та інформує про це Європейський Парламент (стаття 99 Договору про заснування Європейської Спільноти). Це щорічне ухвалення головних напрямів – основний елемент координації економічних політик Союзу.

Окрім головних напрямів, у положеннях Договору про заснування Європейської Спільноти (Розділ VII, статті 98-104) зазначені інші засоби економічної політики. Зокрема такі: 1) багатосторонній нагляд: через Раду міністрів країни-члени наглядають за економічним розвитком і виконанням головних напрямів економічної політики; вони можуть адресувати рекомендації урядові держави-члена, яка не справляється з виконанням завдань основних напрямків; 2) процедура надлишкового дефіциту: країни-члени повинні уникати надмірного дефіциту бюджету, і дотримання цього принципу забезпечує Комісія; стаття 104 визначає відповідну процедуру, умови її застосування, винятки та наслідки, зокрема штрафи; 3) фінансова підтримка: якщо країна-член переживає значні труднощі, Рада, за певних умов, може надати їй фінансову підтримку; 4) заборона перебирати на себе зобов'язання інших країн-членів: ні Співтовариство, ні країни-члени не можуть брати на себе зобов'язання інших країн-членів; 5) заборона пільгового доступу: заборонено надавати будь-яким громадським або державним органам чи підприємствам пільговий доступ до джерел фінансування.

Розділ VII Договору про заснування Європейської Спільноти містить також засадні положення щодо Європейського центрального

банку (статті 112-115) та перехідні положення, що регулюють різні етапи впровадження Економічного та монетарного союзу (статті 116-124).

Економічний та монетарний союз – процес гармонізації економічної та монетарної політики країн-членів Союзу з метою запровадження єдиної валюти – євро. Був предметом обговорення однієї з двох міжурядових конференцій, які завершили свою роботу в Маастрихті в грудні 1991 року. У Договорі про ЄС (Маастрихтська угода) передбачається досягнення Економічного та монетарного союзу (ЕМС) трьома етапами:

– перший етап (1.07.90 – 31.12.93): вільний рух капіталу між країнами ЄС, тісніша координація економічної політики та співпраця центральних банків;

– другий етап (1.01.94 – 31. 12. 98): зближення економічної та монетарної політики країн-членів (заради забезпечення стабільності цін і систем державних фінансів) і створення Європейського валютного інституту та Європейського центрального банку (1998 року);

– третій етап (з 1.01.99): остаточне визначення обмінних курсів та запровадження єдиної валюти на валютних ринках і в безготівкових розрахунках; від 1 січня 2002 року введення готівкового євро.

Згідно з Договором про ЄС, для участі в третьому етапі ЕМС держави-члени повинні відповідати кільком критеріям, так званим «критеріям конвергенції». Із дванадцяти країн, які висловили бажання брати участь у третьому етапі ЕМС, 1 січня 1999 року виконали вимоги критеріїв конвергенції тільки одинадцять. Греція приєдналася до них пізніше, 1 січня 2001 року. Три «старі» держави ЄС поки що залишаються поза межами зони євро: Сполучене Королівство і Данія скористалися правом на неприєднання, що засвідчив протокол до Договору про ЄС, Швеція ж відклала рішення. Десять нових членів, які вступили до ЄС 1 травня 2004 року, автоматично стали членами ЕМС, але з обмеженим статусом – до зони євро вони поки що не приєдналися.

1 січня 2002 року банкноти та монети нової валюти були запроваджені в обіг у дванадцятьох країнах ЄС, поступово замінюючи національні валюти. 28 лютого 2002 року завершився перехідний період подвійного обігу національних валют і євро. Тепер євро – єдина валюта для понад 300 мільйонів європейців. Подальший успіх Економічного та монетарного союзу пов'язаний із дотриманням бюджетної дисципліни та точнішої координації економічних політик країн-членів

Європа регіонів – цей термін означає концепцію, яка цілковито протистоїть централістичній концепції творення загальноєвропейських інституцій і передбачає активну участь регіонів країн Європи у владних функціях Євросоюзу. Значне зростання регіоналізму та децентралізаційних тенденцій було характерне для 1980-х рр. Особливо активними на європейському рівні були федеральні землі Німеччини й автономні провінції Іспанії. 1985 року, напередодні фундаментальних змін у Європейській Спільноті, окремі регіони з власної ініціативи об'єдналися й створили Асамблею європейських регіонів – пан'європейський орган, що прагнув до формалізації своєї участі у справах ЄС. Та Асамблея виявилась зовеликою і гоміздкою, а деякі регіони в її складі навіть не входили до Європейської Спільноти. Натомість Договір про ЄС передбачив створення Комітету регіонів як радочого органу.

Європейська асоціація вільної торгівлі створена 1960 року за ініціативою Британії як альтернатива Європейській економічній спільноті. Початково до складу Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), крім Британії, увійшли Австрія, Данія, Норвегія, Португалія, Швеція та Швейцарія; пізніше до них приєдналися Ісландія, Ліхтенштейн і Фінляндія. Пізніше всі, крім чотирьох, члени ЄАВТ вступили до ЄС: Британія й Данія – 1973 року, Португалія – 1986-го, Австрія, Фінляндія та Швеція – 1995 року. Нині в складі ЄАВТ чотири країни – Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія, три з яких (крім Швейцарії) є членами Європейської економічної зони з державами ЄС.

Європейська валютна (монетарна) система запроваджена 1979 р. у відповідь на значні коливання світових валют з метою створення в Європі зони відносної монетарної стабільності. Об'єднала валюти держав-учасниць через механізм обмінних курсів, який регулював їхні відхилення від «європейської грошової одиниці» – екю (European Currency Unit, ECU). Після непевного старту, європейська монетарна система (ЄМС) допомогла країнам-учасникам боротися з інфляцією та відновити економічне зростання; стала перехідним етапом на шляху до економічного та монетарного союзу.

Європейська грошова одиниця. Екю – євро. Грошову одиницю екю запроваджено 1979 р. як центральний елемент Європейської монетарної системи задля підтримки механізму обмінних курсів. В її основу покладено зважений кошик валют. Від 1 січня 1999 року

запроваджено євро за курсом 1 екію = 1 євро. Готівковий обіг євро – від 1 січня 2002 року. Назву «євро» було узгоджено 15-16 грудня 1995 року на Мадридському саміті.

Європейська економічна зона – зона вільної торгівлі; включає ЄС та країни Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), крім Швейцарії; не поширюється на риболовлю та сільське господарство. Угода про європейську економічну зону (ЄЕЗ) набула чинності 1994 року (підписана 1992 року). Згідно з угодою, країни ЄАВТ – ЄЕЗ (Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн) запроваджують до національних законодавств правовий доробок Спільноти в усіх галузях, на які поширюється ЄЕЗ. В органах ухвалення рішень ЄС Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн мають лише дорадчий голос; вони беруть участь у фінансуванні структурних фондів ЄС. Керівним органом ЄЕЗ є Рада, що збирається двічі на рік.

Європейська політика сусідства – нова політика Європейського Союзу; має на меті створити на південь і схід від нових кордонів розширеного Європейського Союзу зону стабільності миру і добробуту шляхом налагодження тісних довготривалих відносин з сусідніми країнами.

Європейська політика сусідства (ЄПС) спрямована на те, щоб не припустити виникнення нової лінії розподілу між розширеним ЄС та його сусідами і надати їм можливість брати участь у різних видах діяльності ЄС шляхом тіснішої політичної, економічної, культурної співпраці та взаємодії в галузі безпеки. Концепція ЄПС охоплює такі країни: Алжир, Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Молдавія, Мароко, Сирія, Туніс, Україна, а також Палестинська автономія.

Уперше концепція ЄПС була викладена у зверненні Комісії «Ширша Європа» у березні 2003 року. Вона засвідчила, що формування відносин із сусідами – один із пріоритетів зовнішньої політики розширеного ЄС. ЄПС не торкається питання потенційного членства. Вона пропонує сусіднім країнам привілейовані відносини, які будуватимуться на взаємному визнанні спільних цінностей, головним чином у галузі верховенства права; справедливого управління; дотримання прав людини, зокрема прав меншин; принципів ринкової економіки та безперервного розвитку. Глибина цих відносин залежатиме від того, наскільки ефективно втілюватимуться спільні цінності.

Для фінансування діяльності в рамках ЄПС запроваджується новий «Європейський інструмент сусідства й партнерства» (ЄІСП), який починаючи з 2007 року замінить чинні програми технічної допомоги «ТАСІС» і «МЕДА» в країнах ЄПС і в Росії. ЄІСП має новий спеціальний компонент для підтримки транскордонного співробітництва на кордонах ЄС. До 2006 року включно для фінансування транскордонної співпраці Комісія буде спрямовувати кошти за допомогою чинних інструментів у так звані «Програми сусідства».

12 травня 2004 року Комісія представила конкретну стратегію реалізації ЄПС і аналітичні доповіді щодо семи перших країн із «кола друзів»: Ізраїлю, Йорданії, Мароко, Молдови, Палестинської автономії, Туніса та України. На основі стратегії виробляються детальні плани дій з кожною країною-партнером. Плани дій визначають пріоритетні завдання, виконання яких має зблизити країну з ЄС.

Європейська стратегія зайнятості – головний інструмент визначення загальносоюзних пріоритетів у сфері зайнятості та координації політики зайнятості держав-членів. Європейська стратегія зайнятості (ЄСЗ, ще відома під назвою «Люксембурзький процес») передбачена в новому розділі «Зайнятість» (раніше просто стаття) Амстердамського договору; Люксембурзький саміт у листопаді 1997 року запровадив ЄСЗ, не очікуючи доки Амстердамський договір набуде чинності (1999 р.). До Амстердамського договору співпраця на рівні ЄС у галузі зайнятості та ринку праці нічим не відрізнялася від міждержавного співробітництва в таких міжнародних організаціях, як ОБСЄ або Міжнародна організація праці.

Амстердамський договір проголосив зростання зайнятості одним із ключових завдань Європейського Союзу, настільки ж важливим, як і макроекономічні цілі зростання й стабільності; зобов'язала держави-члени зі Спільнотою працювати над розробкою узгодженої стратегії зайнятості та сприяти формуванню кваліфікованої, підготовленої, динамічної робочої сили, і такого ринку праці, що може швидко пристосовуватись до нових економічних обставин. Крім того, він запровадив принцип «головного потоку», згідно з яким при розробці всіх інших політик ЄС береться до уваги їхній вплив на зайнятість.

Для реалізації європейської стратегії зайнятості Люксембурзький саміт розробив новий, так званий «відкритий метод координації», коли замість примусових постанов використовується добровільна співпраця і «м'які постанови». Комісія та Рада міністрів щороку аналізують політику зайнятості держав-членів і оприлюднюють «Спільний звіт».

Далі Комісія пропонує, а Рада затверджує «Головні напрямки щодо зайнятості», на підставі яких країни ЄС розробляють національні «Плани дій щодо зайнятості». Допомагає Раді в цій роботі Комітет із зайнятості, також створений згідно з Амстердамським договором на заміну Комітету із зайнятості та ринку праці, створеного 1996 року. Комітет із зайнятості моніторить політику держав-членів у сфері зайнятості та ринків праці, сприяє її координації та висловлює свою думку. До нього входять по два представника від кожної держави-члена і два представника від Комісії.

Відповідно до змін соціально-економічної ситуації, наступні Європейські Ради спрямовували і корегували ЄСЗ. Найважливішими в подальшому розвитку ЄСЗ стали Кардіфський саміт (червень 1998 р.), Кельнський (червень 1999 р.), Лісабонський (березень 2000 р.), Стокгольмський (жовтень 2000 р.) і Барселонський (березень 2002 р.). У Лісабоні була вироблена так звана «Лісабонська стратегія», ключовим елементом якої назвали Європейську стратегію зайнятості. Згідно з метою, визначеною в Лісабоні, до 2010 року загальна зайнятість в ЄС повинна сягнути 70 %.

Європейський інвестиційний банк – фінансова установа Європейського Союзу. Створений 1958 року відповідно до статті 129 Римського договору (нині статті 266 та 267) з метою фінансування проєктів, що сприяють європейській інтеграції, збалансованому розвитку, економічному й соціальному вирівнюванню та розвитку інноваційної економіки. Європейський інвестиційний банк (Банк) – неприбуткова організація, він не заробляє гроші на депозитах.

Проєкти, в які Банк вкладає гроші, мають відповідати певним критеріям, а саме:

- сприяти виконанню завдань ЄС, зокрема підвищувати конкурентоспроможність європейської промисловості та малих підприємств, стимулювати розвиток інформаційних технологій, захищати довкілля, поліпшувати освіту й охорону здоров'я;
- здійснюватись переважно на користь найбільш відсталих регіонів;
- залучати інші джерела фінансування.

Переважну більшість (близько 90 %) позик Банк надає всередині ЄС (зокрема й заморським територіям країн Союзу); значна частина позик спрямована на допомогу майбутнім членам. Поза межами ЄС він підтримує розвиток у країнах Середземномор'я, Африки, Карибського і Тихоокеанського басейнів, а також Латинської Америки й Азії. Майже всі кошти для фінансування своїх позикових операцій Банк

позичає на ринках капіталу, переважно через випуск власних облігацій, які котируються на головних світових біржах. Висока репутація Банку й авторитет його акціонерів забезпечили йому найвищий кредитний рейтинг (AAA). Такий рейтинг дозволяє Банкові збирати великі ресурси, не обтяжуючи бюджет держав-членів, і спрямовувати їх в економічно ефективний спосіб у ті сектори й регіони, які потребують підтримки. Акціонерами Банку є держави-члени ЄС; розмір передплати кожної з них пропорційний економічній вазі.

Європейський інвестиційний банк розташований у Люксембурзі; персонал Банку становить близько 750 працівників; головний керівний орган – правління керівників із міністрів (зазвичай, фінансів) усіх країн ЄС.

Європол (Європейська поліція) – установа правопорядку Європейського Союзу; збирає інформацію щодо кримінальних злочинів. Створення Європолу передбачено в Договорі про ЄС. Із січня 1994 року розпочав роботу як управління з боротьби з наркотиками. Поступово поширював свою діяльність на інші види кримінальної злочинності. 1 жовтня 1998 року, після ратифікації в усіх державах-членах, набули чинності Конвенція про створення Європолу та пов'язані з нею правові акти. Як наслідок, 1 липня 1999 року Європол розпочав повномасштабну роботу в усіх галузях своїх повноважень, а саме: незаконна торгівля наркотиками; незаконні мережі імміграції; тероризм, незаконна торгівля автотранспортом; торгівля людьми і дитяча порнографія; виготовлення фальшивих грошей та інших платіжних засобів; відмивання грошей. Крім того, до пріоритетних галузей дослідження Європолу належать злочини проти особи, фінансові та кіберзлочини. Діяльність Європолу обмежена структурами організованої злочинності, в яких задіяні дві чи більше країни ЄС. Європол допомагає державам-членам в обміні інформацією; здійснює оперативний аналіз заходів, до яких вдаються держави-члени; готує стратегічні звіти (зокрема формулює загрози) та дослідження злочинності; виконує експертизу і надає технічну підтримку в рамках розслідувань і операцій усередині ЄС; а також сприяє гармонізації процедур розслідування в державах-членах. Базується в Гаазі (Нідерланди).

Єврорегіон – форма співпраці прикордонних територій суміжних держав. Мета створення єврорегіонів – зміцнення добросусідських стосунків, культурних і господарчих контактів, спільні інвестиції,

боротьба з наслідками стихійних лих, охорона історично-культурної спадщини тощо. Найважливішими правовими документами, що регулюють співпрацю в рамках єврорегіонів, є ухвалені Радою Європи Мадридська конвенція про прикордонне співробітництво (1980) та Європейська хартія про місцеве самоврядування (1985). Транскордонна співпраця в єврорегіонах може здійснюватись між органами влади одного рівня, як, наприклад, у Карпатському єврорегіоні з українськими областями співпрацюють відповідні адміністративні одиниці Польщі, Румунії, Угорщини й Словаччини (воєводства, провінції тощо). Приклад різнорівневого транскордонного партнерства – єврорегіон Маас – Рейн, у якому бельгійські й голландські провінції співпрацюють з асоціацією німецьких муніципалітетів «Регіо Аахен» та німецькою комуною Бельгії. Рада Європи розробляє типовий статус єврорегіонів, але не нав'язує жодних готових рішень. Європейський Союз заохочує транскордонне співробітництво, зокрема – через програми «ФАРЕ», «Інтеррег» тощо.

Євроюст – нова установа ЄС, створена 2002 року на допомогу державам-членам у розслідуванні та судовому покаранні важких транскордонних злочинів і організованих злочинних дій. Має на меті зміцнити загальноєвропейську співпрацю з кримінальних справ. Євроюст заохочує і поліпшує координацію між слідчими й судовими установами держав-членів, зокрема полегшуючи надання взаємної міжнародної правової допомоги та виконання запитів про екстрадицію. Євроюст створив і підтримує першу в світі мережу судових установ. Він надає приміщення й перекладацькі послуги для зустрічей слідчих і прокурорів із різних країн, під час яких відбувається як обмін досвідом із конкретних справ, так і обговорення стратегічних завдань і специфічних проявів злочинності.

Єдиний зовнішній тариф – однаковий митний тариф, що застосовується до імпортованих товарів, незалежно від того, де саме вони перетинають кордон ЄС. Як митний союз, ЄС не стягує митних зборів при перетині внутрішніх кордонів Союзу, натомість єдиний зовнішній тариф слугує одним із джерел прибутків у бюджет ЄС. Внаслідок Уругвайського раунду переговорів у ГАТТ, середньозважений зовнішній тариф Спільноти знизився до приблизно 3% і очікується його подальше зниження паралельно з лібералізацією світової торгівлі.

Захист споживачів у ЄС. Положення про захист споживачів містяться в статті 153 Договору про заснування Європейської

Спільноти (колишня стаття 129а), яку було додано Маастрихтським договором. Її положення відбивають прагнення забезпечити здоров'я, безпеку, захист економічних і юридичних інтересів споживачів та їхнє право на інформацію.

Забезпечити досягнення визначених у статті 153 цілей має стаття 95 (колишня стаття 100а). Остання вимагає застосовувати процедуру спільного ухвалювання рішень щодо заходів зближення законодавства країн-членів, спрямованих на довершення спільного ринку, які торкаються питань захисту споживачів.

Попередньо сповістивши Комісію, країна-член може запроваджувати суворіші, ніж визначено Спільнотою, заходи захисту споживачів, якщо вони не суперечать договорам.

Комітет із питань політики та безпеки – «пусковий механізм» європейської безпекової та оборонної політики, а також спільної зовнішньої й безпекової (СЗБП) політики; підпорядкований Раді міністрів. Рішення про його створення ухвалила Ніццька Європейська Рада в грудні 2000 року, поклавши на Комітет стратегічне керівництво та політичний контроль за операціями з подолання кризових ситуацій. Крім того, Комітет стежить за розвитком міжнародних подій у царині СЗБП, допомагає визначати напрями цієї політики та наглядає за її втіленням. До складу Комітету входять по одному представникові від кожної держави-члена. Йому допомагають Військово-політична група (Politico-Military Group), Комітет із цивільних аспектів врегулювання кризових ситуацій (Committee for Civilian Aspects of Crisis Management), Військовий комітет (Military Committee) та Військовий персонал (Military Staff).

Комітет регіонів – консультативний орган ЄС, що висловлює думку місцевих і регіональних органів влади. Комітет регіонів (КР) створений згідно з Договором про Європейський Союз, розпочав свою діяльність 1994 року. Він складається з представників місцевих і регіональних органів управління, яких призначає Рада за пропозиціями країн-членів на чотирирічний термін. У процесі ухвалювання рішень з питань, що торкаються місцевих і регіональних інтересів, як-от освіта, справи молоді, культура, охорона здоров'я, соціальне й економічне гуртування, консультації з КР обов'язкові. Амстердамський договір (набув чинності в травні 1999 року) розширив коло цих питань, включивши до них охорону довкілля, розпорядження коштами з Європейського соціального фонду, професійно-технічну освіту, транскордонну співпрацю і транспорт. Крім того, КР може готувати висновки і з власної ініціативи.

Кількість і розподіл місць у Комітеті регіонів такі ж, як у Європейському соціально-економічному комітеті. Так само, як і у випадку останнього, Ніщцький договір не змінив розподіл місць у КР між державами-членами. Він лише обумовлює, з огляду на розширення Союзу, що в майбутньому кількість місць у Комітеті не повинна перевищувати 350. Крім того, Договір чітко визначає, що членом Комітету може бути лише представник виборних органів регіональної чи місцевої влади або особа, політично підзвітна виборному органу.

Конкуренція в ЄС. Правила конкуренції мають забезпечувати ефективне функціонування Європейської економічної зони, рушіями якої є ринкові сили. Політика Європейської Спільноти щодо конкуренції (статті 81 та 89 Договору про заснування Європейської Спільноти, колишні статті 85 та 94) базується на п'яти головних принципах:

- заборонені узгоджені дії, угоди та об'єднання між підприємствами, що можуть негативно вплинути на торгівлю між країнами-членами, завдати конкуренції в межах спільного ринку, обмежити чи спотворити її;

- заборонено користуватися перевагами панівного становища на ринку, коли це може негативно вплинути на торгівлю між країнами-членами;

- контроль за державною допомогою в країнах-членах у будь-якій формі, що загрожує вільній конкуренції, бо дає переваги окремим підприємствам чи виробництву окремих товарів;

- плани злиття в масштабах Європи оцінюються з позиції потенційних наслідків для конкуренції і можуть стати забороненими;

- лібералізація деяких секторів, у яких донині панувала монополія певних державних чи приватних підприємств (наприклад, телекомунікації, транспорт чи енергетика).

Однак іноді можливе відхилення від двох перших принципів, зокрема в тих випадках, коли угода між підприємствами веде до вдосконалення виробництва чи розповсюдження продукції або сприяє науково-технічному прогресові. Припускаються також винятки з суворих правил конкуренції у схемах державної програми допомоги, соціальних субсидій або дотацій на розвиток культури чи збереження культурної спадщини.

Складність проведення ефективної політики в галузі конкуренції полягає в тому, що Спільнота змушена зрівноважувати суперечливі цілі. Адже вона повинна гарантувати, що:

- жорсткі вимоги, спрямовані на створення ідеального конкурентного середовища на внутрішньому ринку, не зменшують конкурентоспроможності європейських підприємств на світовому ринку;
- незважаючи на лібералізацію, комунальні служби повинні зберегти здатність задовольняти основні потреби громадян.

Критерії конвергенції (зближення) – умови, виконання яких дає державам ЄС право приєднатися до третього етапу Економічного й монетарного союзу (ЕМС). Договір про ЄС визначає п'ять критеріїв конвергенції, які стосуються цінової стабільності, дефіциту бюджету, державного боргу, стабільності національної валюти та відсоткових ставок. А саме:

- відношення державного дефіциту до валового внутрішнього продукту не повинно перевищувати 3 %;
- відношення державного боргу до валового внутрішнього продукту не повинно перевищувати 60 %;
- стабільність цін і сталість середніх темпів інфляції протягом одного року до проведення оцінювання; при цьому показник росту інфляції не може більш ніж на півтора відсотки перевищувати відповідні показники трьох найкращих (із погляду цінової стабільності) країн-членів;
- довгострокова номінальна відсоткова ставка не повинна перевищувати більш ніж на два відсотки відповідних показників трьох найкращих (з погляду цінової стабільності) країн-членів;
- протягом щонайменше двох років і без значного напруження з боку відповідної країни, нормальне відхилення величини обмінного курсу не повинно виходити за граничні значення, передбачені механізмом обмінного курсу країн-членів.

Отже, критерії конвергенції мають забезпечити збалансованість економічного розвитку в Економічному та монетарному союзі і не допускати виникнення ані найменшої напруги між країнами-членами. Виконання критеріїв, пов'язаних із державними дефіцитом та боргом так само важливе і після початку третього етапу економічного та монетарного союзу (1 січня 1999 р.). Ці вимоги були закріплені 1997 року в Пакті про стабільність і зростання.

Лісабонська стратегія – нова стратегічна мета Європейського Союзу, спрямована на підвищення глобальної конкурентоспроможності Союзу через економічне оновлення та поліпшення в соціальній галузі й охороні довкілля. Європейська Рада в Лісабоні в

березні 2000 року визначила для Європейського Союзу завдання на наступне десятиліття: стати найконкурентоспроможнішою та найдинамічнішою у світі економікою, що базується на знаннях, здатна до постійного зростання, забезпечує більше кращих робочих місць та тісніше соціальне гуртування.

Митний союз – важливий складник спільного ринку. Його створення стало першочерговим завданням після підписання Римського договору і завершилось 1968 року. Найголовнішими були такі заходи:

- скасування всіх митних зборів та обмежень між країнами-членами;
- запровадження єдиного зовнішнього тарифу щодо товарів третіх країн, однакового для всієї Європейської Спільноти (прибуток від його стягнення став одним із джерел формування власних ресурсів Спільноти);
- спільна торговельна політика як зовнішній аспект митного союзу (на міжнародному рівні Спільнота виражає спільну позицію всіх держав-членів).

Спільні процедури та правила були зібрані докупи в єдиному адміністративному документі (Single Administrative Document), який замінив усі попередні нормативні акти. Відколи 1993 року офіційно почав діяти спільний ринок, усі традиційні перевірки на внутрішніх кордонах були скасовані разом із митними формальностями. Отже, митні служби країн-членів втратили функції стягування акцизного збору, ПДВ та накопичення статистичної інформації.

Завдання на майбутнє передбачають тіснішу співпрацю між національними адміністраціями та боротьбу з шахрайством через послідовне виконання програм «Митниця 2002» та «Митниця 2007», а також інтеграції митних служб нових країн-членів.

Недискримінації принцип гарантує однакове ставлення до людей, незалежно від їхньої національності, статі, расової належності чи етнічного походження, релігії або вірувань, фізичних вад, віку чи сексуальної орієнтації.

Стаття 12 Договору про заснування Європейської Спільноти (колишня стаття 6) оголошує поза законом будь-яку дискримінацію за національністю. Згідно з Амстердамським договором у Договорі про заснування Європейської Спільноти з'явилась нова 13-а стаття, спрямована на зміцнення принципу недискримінації та поширення його на інші перелічені вище випадки. Європейська Конституція (стаття 81), поряд із обмеженням прав за національністю, в явному

вигляді забороняє дискримінацію «за статтю, расою, кольором, етнічним або соціальним походженням, генетичними властивостями, мовою, релігією чи віруваннями, політичними або іншими поглядами, приналежністю до національної меншини, власністю, народженням, неспроможністю, віком або сексуальною орієнтацією».

Пакт про стабільність і зростання мав на меті гарантувати дотримання країнами, учасницями Економічного та монетарного союзу, «бюджетної дисципліни» після впровадження єдиної валюти. Практично Пакт складається з резолюції Європейської Ради, ухваленої в Амстердамі 17 червня 1997 року, та двох постанов Ради міністрів від 7 липня 1997 року, які описують технічні деталі домовленостей щодо нагляду за бюджетом, координації економічних політик і штрафних санкцій у разі порушення бюджетної дисципліни. У резолюції Амстердамської Європейської Ради три сторони – держави-члени, Комісія та Рада міністрів – взяли на себе обов'язки повною мірою виконувати домовленості щодо нагляду за бюджетом і дотримання бюджетної дисципліни. Пакт надав Раді міністрів право вдаватися до покарання країни-учасниці, що не доклала достатньо зусиль для дотримання передбачених меж бюджетного дефіциту (3 %). Спершу покарання передбачає безвідсотковий внесок на користь Спільноти; а якщо протягом двох років країна не виправила становища, на неї може бути накладений штраф. Утім чітких правил щодо цих покарань немає, тож їх застосування чи незастосування залишається на розсуд Ради.

Правосуддя та внутрішні справи – один із трьох «стовпів» ЄС, визначених Маастрихтським договором (розділ VI). Співпраця в галузі правосуддя та внутрішніх справ охоплює різні сфери «спільних інтересів» держав-членів, а саме:

- політику щодо надання притулку;
- правила перетину зовнішніх кордонів ЄС;
- імміграційну політику;
- боротьбу з наркотиками;
- боротьбу з міжнародним шахрайством;
- співпрацю органів правосуддя в цивільних та кримінальних справах;
- співпрацю митних служб;
- співпрацю правоохоронних органів.

Маастрихтський договір вимагав від держав-членів тільки радитись один з одним та інформувати інших щодо заходів у цих галузях. Тож співпраця здебільшого обмежувалась так званими «спільними

позиціями» та, в деяких випадках, одностайно ухваленими «спільними діями». Амстердамський договір пішов далі: він поставив за головну мету в галузі правосуддя та внутрішніх справ створення зони свободи, безпеки та справедливості; певні ділянки були передані до повноважень Спільноти (до першого стовпа); водночас виникли нові галузі співпраці. Ніщський договір розширив застосування процедури голосування кваліфікованою більшістю в деяких аспектах співпраці з правосуддя та внутрішніх справ, з тих, що перейшли до Спільноти. Однак усі питання, що належать до третього стовпа, як і раніше, потребують одностайного ухвалення рішень.

Соціальна хартія. 1989 року всі держави Європейського Союзу, крім Сполученого Королівства, підписали декларацію під назвою «Хартія основних соціальних прав робітників» (скорочено Соціальна хартія, не плутати з Європейською соціальною хартією Ради Європи, підписаною 1961 року). Це політичний інструмент, який накладає на країн-учасниць «моральні зобов'язання» і покликаний гарантувати певні соціальні права громадянам цих країн. Йдеться, насамперед, про ринок праці, фахову підготовку, умови праці та однакові можливості. Хартія також доручала Європейській Комісії якомога швидше розробити пропозиції для перенесення положень Хартії до законодавства Союзу.

Розвиваючи положення Соціальної хартії, в грудні 1991 року держави-члени підписали Договір із соціальної політики. Британія знов утрималась, і щоб інші країни могли, попри неучасть Британії, просуватися далі в узгодженні соціальної політики, Договір зробили додатком до Маастрихтського договору разом із так званим «Протоколом з соціальної політики» (соціальний протокол). Коли 1997 року Тоні Блер став прем'єр-міністром Британії, країна приєдналася до соціальної політики Спільноти, що дало можливість, через поправки, внесені Амстердамським договором, внести так звану «соціальну главу» в Договір про заснування Європейської Спільноти.

Спільна зовнішня та безпекова політика – один із двох міждержавних «стовпів» Європейського Союзу. Спільну зовнішню та безпекову політику (СЗБП) започаткував Договір про Європейський Союз (ДЄС) замість так званої «європейської політичної співпраці». СЗБП має на меті формування спільної оборонної політики, яка може, зрештою, призвести до єдиної системи оборони. Розділ V (статті 11-28) ДЄС, відомий також як «другий стовп», визначає не тільки завдання СЗБП, а й специфічні юридичні інструменти їх реалізації – спільні дії

та спільні позиції, застосування яких ухвалюється одноставним голосуванням у Раді.

Амстердамський договір (травень 1999 року) запровадив посаду «Верховного представника» з питань СЗБП («пан СЗБП»), надав у розпорядження Європейському Союзові новий інструмент СЗБП, спільну стратегію, і дозволив, за певних умов, використання голосування кваліфікованою більшістю. Ніщський договір, своєю чергою, дозволив, також за певних умов, вдаватися до тіснішої співпраці в СЗБП для здійснення спільних дій і спільних позицій, але не для військових чи оборонних операцій. Європейська Конституція запроваджує постійну посаду міністра закордонних справ ЄС, який замінить водночас і Верховного представника з питань СЗБП і члена Комісії з зовнішніх справ, які досі певною мірою дублювали функції один одного.

Спільна оборонна політика. Спільна зовнішня та безпекова політика Європейського Союзу передбачає визначення загальних рис спільної оборонної політики, яка, можливо, з часом призведе до створення спільної оборонної структури. Щодо оборони, Європейський Союз звернувся до Західноєвропейського Союзу з проханням розробити і запровадити рішення та заходи, які мають оборонне значення (Стаття 17 Договору про ЄС).

Спільна сільськогосподарська політика, ССП – одна з найважливіших і найвитратніших сфер діяльності ЄС (понад 40 % бюджету). Належить до виняткових повноважень Спільноти; рішення ухвалюються кваліфікованою більшістю голосів Ради після консультацій у Європейському Парламенті. Головні завдання ССП – забезпечити фермерам прийнятний рівень життя, а споживачам – якісні харчові продукти за справедливими цінами, зокрема шляхом організації спільного ринку сільгосппродукції та застосування принципів єдиних цін, фінансової солідарності та переваги Спільноти.

Створення ССП проголошено в Римському договорі. Головна початкова мета (зумовлена, зокрема, післявоєнними нестатками), самозабезпечення харчовими продуктами, досягалась шляхом субсидій виробникам за вироблену продукцію, системи гарантованих цін і інтервенційних заходів. У результаті склалася негнучка дотаційна політика, яка створювала величезні надлишки харчових продуктів і дедалі більше коштувала Спільноті (1988 року ССП «з'їла» 68 % бюджету ЄС). Спроби змінити систему й обмежити витрати на ССП робилися регулярно, та радикальна реформа почалася тільки на

початку 2000-х років; суттєвим стимулом для неї послужили вступ до ЄС десяти нових членів і подальша лібералізація світової торгівлі в рамках СОТ. Головні засади реформування ССП закладені в «Програмі 2000», йдеться про обмеження витрат і зміщення акцентів на безпеку харчових продуктів, розвиток села та збереження довкілля. На заміну дотацій на виробництво поступово запроваджують прямі виплати фермерам, як форму допомоги і засіб заохотити сільгоспвиробників дотримуватись харчових та екологічних норм.

Спільна торговельна політика – сфера виняткових повноважень Спільноти (стаття 133 Договору про Європейський Союз). У рамках спільної торговельної політики країни Спільноти утворили митний союз зі спільними принципами щодо зміни тарифних ставок, укладення тарифних і торговельних угод із третіми країнами, імпортової та експортної політик тощо. Рішення ухвалюються в Раді міністрів кваліфікованою більшістю голосів. Амстердамський договір надав Раді можливість одностайним голосуванням поширювати повноваження спільної торговельної політики на міжнародні переговори й угоди щодо послуг та інтелектуальної власності; Ніщський договір дозволив це робити кваліфікованою більшістю. Втім, як і раніше, одностайності потребують рішення щодо угод у галузях, у яких повноваження поділені між Спільнотою і державами-членами (аудіовізуальні послуги, а також послуги в галузі культури й освіти).

Спільна транспортна політика – покликана виробити спільні правила щодо руху міжнародного транспорту, маршрут якого починається чи закінчується на території держав-членів або перетинає її (статті 70-80 Договору про заснування Європейської Спільноти). Вона також визначає умови, за яких перевізники-нерезиденти можуть надавати послуги в країнах ЄС і, нарешті, передбачає заходи щодо підвищення безпеки транспорту.

Відколи набрав чинності Амстердамський договір (1 травня 1999 року), рішення в галузі транспортної політики ухвалюють за процедурою спільного ухвалювання рішень, після консультацій із Соціально-економічним комітетом та Комітетом регіонів. Однак досі існують особливі випадки:

– заходи, які можуть відчутно вплинути на рівень життя, зайнятість та рух транспортних засобів, Рада ухвалює одностайно, після консультацій з Європейським Парламентом та Соціально-економічним комітетом;

– у випадку особливих заходів щодо морського та повітряного транспорту, в кожному окремому випадку Рада кваліфікованою більшістю вирішує, яку процедуру ухвалювання рішень застосовувати.

Структурні фонди та Фонд гуртування – фінансові інструменти структурної політики Спільноти, спрямованої на зменшення розриву в розвитку між різними регіонами та країнами Європейського Союзу і досягнення економічної та соціальної згуртованості. Протягом 2000-2006 років фінансування регіональної політики передбачено в розмірі € 213 млрд, зокрема € 195 млрд через структурні фонди та € 18 млрд – через Фонд гуртування. Це становить 35 % усього бюджету; отже регіональна політика – друга за обсягом витратна стаття бюджету Спільноти.

Структурних фондів усього чотири:

1. Найбільший, Європейський фонд регіонального розвитку, засновано 1975 року. Підтримує розвиток інфраструктури, інвестує в створення нових робочих місць, переважно в галузі підприємництва, та підтримує проекти, що сприяють місцевому розвитку.

2. Європейський соціальний фонд, найстаріший зі структурних фондів, заснований 1958 року згідно з Римським договором. Головний фінансовий інструмент ЄС у галузі зайнятості. Підтримує заходи, спрямовані на скорочення безробіття та розвиток людських ресурсів – перепідготовку кадрів, професійно-технічну виучку молоді тощо. Спрямовує допомогу через стратегічні довготермінові програми, які сприяють удосконаленню й модернізації робочої сили в регіонах ЄС, зокрема відсталих.

3. Європейський фонд управління та забезпечення в сільському господарстві також засновано 1958 року як фінансовий інструмент спільної сільськогосподарської політики. Фонд складається з двох секцій: «Управління», що дбає про розвиток сільської місцевості та допомогу фермерам у малорозвинутих районах, та «Забезпечення», яка фінансує установи спільного ринку та розвиток сільської місцевості в інших регіонах Спільноти.

4. Фінансовий інструмент управління в галузі риболовлі створений 1993 року. Його завданням є упорядкування та модернізація обладнання й матеріалів для галузі, а також диверсифікація економіки залежних від риболовлі регіонів.

Реформа структурних фондів за «Програмою 2000» спрямовує всю допомогу, передбачену регіональною політикою Спільноти, на розв'язання нагальних проблем розвитку. Сучасні правила розподілу

допомоги виділяють три пріоритетні цілі (раніше їх було шість). А саме:

Ціль № 1 – розвиток регіонів із відсталою економікою. 70 % фінансування зі структурних фондів спрямовується в регіони, де ВВП на душу населення менше ніж 75 % від середнього в ЄС (понад 60 регіонів у 25 країнах ЄС). Чотири пріоритетні напрями: науково-дослідна й інноваційна діяльність; базова інфраструктура; розвиток людських ресурсів та інформаційне суспільство.

Ціль № 2 – економічні та соціальні перетворення в регіонах зі структурними проблемами (сільські місцевості, що занепадають; райони, де тривають фундаментальні зміни в промисловості та сфері послуг; області, які цілковито залежать від риболовлі тощо). Її бюджет становить 11,5 % структурних фондів і розподілений між Європейським фондом регіонального розвитку та Європейським соціальним фондом.

Ціль № 3 – модернізація системи освіти, професійного навчання і працевлаштування. Будь-який регіон, якщо він не отримує допомоги в рамках цілі № 1, прийнятний для підтримки в рамках цілі № 3. Її бюджет становить 12,3 % структурних фондів і фінансується тільки з Європейського соціального фонду.

Крім того, 5,35 % бюджету структурних фондів призначені на фінансування чотирьох спеціальних ініціатив:

- транскордонна та міжрегіональна співпраця (Interreg III);
- соціально-економічне відродження міст і приміських зон у занепаді (Urban II);
- розвиток села через місцеві ініціативи (Leader+);
- боротьба проти дискримінації та нерівноправності в доступі до ринку праці (Equal).

Фонд гуртування створений 1993 року для подальшого зміцнення структурної політики Спільноти. Завдання Фонду гуртування полягає у фінансуванні розвитку транспортної інфраструктури та екологічних проєктів. Він призначений тим країнам, де ВНП на душу населення становить менш ніж 90 % від середнього в Союзі; до останнього розширення цьому критерію відповідали чотири країни: Греція, Іспанія, Ірландія та Португалія.

Субсидіарність – один з основоположних принципів Європейського Союзу, згідно з яким Спільнота вдається до будь-яких заходів лише в тому разі, якщо вони ефективніші за відповідні заходи на національному, регіональному або місцевому рівнях (виняток становлять галузі виняткової компетенції Спільноти). Означає

постійне оцінювання обґрунтованості дій ЄС з погляду наявних можливостей на національному, регіональному та місцевому рівнях. Амстердамський договір додав до Договору про заснування Європейської Спільноти Протокол про застосування принципів субсидіарності та пропорційності, де викладені керівні настанови щодо субсидіарності. Цей Протокол, після оновлення, стане додатком до європейської Конституції.

Хартія основних прав уперше в історії Європейського Союзу поєднала в одному документі всі громадянські, політичні, економічні та соціальні права європейських громадян і мешканців ЄС. Ці права розділені на шість розділів:

Гідність
Свободи
Рівноправність
Солідарність
Права громадян
Правосуддя

Вони базуються, зокрема, на фундаментальних правах і свободах, проголошених у Європейській конвенції з прав людини, конституційних традиціях держав-членів, Соціальній хартії Ради Європи, Хартії основних соціальних прав робітників Європейського Союзу (див. «Соціальна хартія») та інших міжнародних конвенцій, членами яких є держави ЄС або сам ЄС.

Шенгенський договір та конвенція. За договором, підписаним у містечку Шенген (Люксембург) 14 червня 1985 р., Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція погодилися поступово скасовувати контроль на спільних кордонах і запроваджувати свободу пересування для всіх громадян країн ЄС, які підписали цю угоду, інших держав-членів та громадян третіх країн. Ті ж п'ять країн підписали 19 червня 1990 р. Шенгенську конвенцію, у якій викладено заходи та гарантії щодо запровадження свободи пересування. Шенгенська конвенція доповнює відповідні внутрішні заходи і підлягає ратифікації в національних парламентах. Відтоді до країн, що підписали Конвенцію, приєдналися Італія (1990), Іспанія та Португалія (1991), Греція (1992), Австрія (1995), Швеція, Фінляндія і Данія (1996); Конвенцію підписали також Ісландія та Норвегія. Отже, наразі до так званої «Шенгенської зони» або «Шенгена» входять 15 країн – 13 держав ЄС, а також Ісландія з Норвегією.

Договір і Конвенція, разом із деклараціями та рішеннями, ухваленими Шенгенською виконавчою радою, утворюють сукупність документів, відомих під назвою «Шенгенський доробок». Протокол до Амстердамського договору регулює внесення Шенгенського доробку в договори ЄС. Для цього його розподілено між першим «стовпом» (розділ IV Договору про заснування Європейської Спільноти: візи, надання притулку, імміграція та інші питання, пов'язані з вільним пересуванням людей) і третім (розділ VI Угоди про ЄС: положення про співпрацю правоохоронних і судових органів у кримінальних справах). Юридичне включення «Шенгена» в Європейський Союз супроводжувалось інтеграцією інституцій. Рада міністрів перейняла на себе обов'язки і повноваження Шенгенського виконавчого комітету, а генеральний секретаріат Ради – обов'язки та повноваження Шенгенського секретаріату. Шенгенські країни вдалися, зокрема, до таких спільних заходів:

- скасували контроль на спільних кордонах;
- виробили єдині правила перетину зовнішніх кордонів;
- в аеропортах і портах розділили термінали для тих, хто мандрує всередині Шенгена і для тих, хто прибув ззовні;
- гармонізували умови в'їзду та візові вимоги для коротко-термінового перебування;
- створили Шенгенську інформаційну систему тощо.

Ірландія та Сполучене Королівство юридично не є сторонами Шенгенського договору, однак згідно з протоколом до Амстердамського договору можуть брати участь у будь-якій «шенгенській» діяльності, якщо в Раді схвально проголосують усі 13 країн-учасниць договору і представник уряду зацікавленої країни. У березні 1999 року Великобританія висловила бажання долучитися до певних аспектів співпраці Шенгенських країн, таких, наприклад, як співпраця правоохоронних та судових органів у кримінальних справах, боротьба з наркоторгівлею та Шенгенська інформаційна система. Рада ухвалила відповідне рішення в травні 2000 року, а в червні цього ж року та в листопаді 2001 року таке бажання висловила Ірландія, зокрема вона прагнула приєднатися до всіх положень, що стосуються впровадження та роботи Шенгенської інформаційної системи. Рада задовольнила її прохання в лютому 2002 року.

Протокол до Амстердамського договору проголошує, що всі країни, які вступають до ЄС, мусять повністю прийняти Шенгенський доробок разом із правилами, виробленими інституціями на базі цього доробку.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Сорока С. В.

ГАЛУЗЕВІ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Методичні рекомендації з дисципліни
для підготовки магістрів
за спеціальністю 8.15010002 «Державна служба»

Випуск 222

Редактор, технічний редактор *К. Сільман*. Комп'ютерна верстка *А. Іщенко*.
Друк *О. Мішалкіна*. Фальцювальню-палітурні роботи *Ю. Шаповалова*.

Підп. до друку 20.06.2014 р.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Умовн. друк. арк. 3,72. Обл.-вид. арк. 2,93.
Тираж 50 пр. Зам. № 4448.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chdu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009 р.